

**ААЛАМ КЕЗИП
АЙТМАТОВДОН
САЛАМ АЙТ...**

А

Жооптуу редактор:

Жакып Медетов

Рецензент:

филология илимдеринин доктору, профессор

Советбек Байгазиев**А В Т О Р Д О Н**

Мен Чыңгыз агайга өзүмдүн илимий изилдөөлөрүмдү, монографиялык эмгектеримди арнап келдим. Турмуштук, чыгармачылык байланышта болдум. Ал кишинин чыгармачылык чеберчилиги, жан дүйнөсү, бийик адамкерчилиги маданияттуулугу – бардыгы коргошундай болуп көкүрөгүмдө уюп калды. Агай мага дайыма ишеним менен мамиле кылаар эле. Ойлочу элем: илимий эмгектерим менен агайдын чыгармачылыгын коомчулукка жеткирүүгө, жайылтууга өз салымымды кошсом деп. Агай жөнүндө ыр жазам деп таптакыр ойлогон эмесмин, түшүмө да кирген эмес. Бирок, тагдырдын жазганыбы, агай жөнүндө бир топ ырларым жазылып калды. Эркимден тыш деп айтпайын, бирок агайдын көзү өткөнүнө кайгырган ойлорум, жоктогон сезимдерим, кандай Улуу Инсанды жоготконубуз дун баркын андап түшүнө албаган же түшүнгүсү келбеген бийликтегилерге карата болгон ызам, ачуу кыйкырыктарым өзүнөн өзү ыр болуп келип, кагазга түшүп калды. Ырдагы айрым бир учурлар көпчүлүк окурмандарга түшүнүксүз болуп калуусу мүмкүн. Ал үчүн мен окурмандардан кечирим сурайм. Бирок, алар Айтматовду жакындан, жакшы билген адамдар үчүн түшүнүктүү жана белгилүү эле. Өзүмдүн жан дүйнөмдө агайды кандай кабыл алсам, кандай кайгырсам, агайдын дос-душмандарына кандай сүйүнүп-күйүнсөм, ой-сезимдеримди дал ошондой жеткирүүгө аракет кылдым.

Бул ыр саптарым Чыңгыз агайдын жаркын элесине тургузган менин эстелигим.

Акматалиев Абдылдажан (Мелис)

А **Аалам кезип Айтматовдон салам айт... Б.:**
«Турар», 2012. – 128 б.

ISBN

Бул китепке белгилүү окумуштуу, айтматовтаануучу А. Акматалиевдин залкар жазуучу Чыңгыз Айтматовдун көзү өткөндөн кийин ал жөнүндө жазган ырлары топтолгон.

ISBN

© Акматалиев А., 2012

АЙТМАТОВ БАР ААЛАМ ТОЛУК КӨРҮНЧҮ...

«Адамга эң кыйыны күн сайын адам болуу»

Чыңгыз Айтматов

«Канткенде адам уулу адам болот?..»

Чыңгыз Айтматов

Кудай берет, ар адамга тагдырды,
Мен да өтөмүн, Сен да өтөсүң акыры.
Жер-Эненин кучагында мемиреп, –
Аалам Алпы Айтматов да жатыры...

Аалам Алпы уктап жатат тирүүдөй,
Кебетеси бирге жүргөн күнүндөй.
Жаштык десе Айтматовду түшүнүп, –
Жүрүптүрбүз, даназалуу Сүйүүдөй!

Айтматов бар Аалам толук көрүнчү,
Ар аткан таң Кубаныч деп сөгүлчү.
Айкөлдүгү Манас баба өңдөнүп, –
Мээримди да Күн нурундай төгүлчү!

Суктандырган эмгектерди жаратып,
Сүйүү берип, Жан дүйнөнү тазартып.
Айтматовду окуп чыкса бир жолу, –
Өмүр өтсө – Мезгилинен жашартып...

Айтматовду кимдер билбейт дүйнөдө,
Жашы дебей, кары дебей сүйгөнгө.
А биз болсо аяп койбой Жүрөгүн, –
Ушак айтып, кубандык ал күйгөнгө.

Жүрөгү ай!.. Назик эле, Кең эле,
Ай-Аалам бир батып кетчү бүт эле.
Турса дагы атак-данкы таш жарып, –
Көтөрчү эле, көтөргөндөй Жер-Эне!

Сабыр кылып, токтоо тартып мүнөзү,
Жамандыкты ойлочу эмес бир Өзү.

... Калем кармап, колдору анан кычышып,
Кээ бир «кыргыз», шакабалап, чымчышып.
Айтматовдун караанына сынтагып, –
Койнундагы кара ташын кымтышып...

Аргасыздан Айтматовго асылып,
Басмаларга аты чыгат шашылып.
Кандектерди жумшап коюп акырын, –
Башын катат «башка» шумпай жашынып.

Айтматов деп таарынып да жүргөнбүз,
Айтматов деп мыйыгынан күлгөнбүз.
Айтматов бир Ала-Тоодой тоо болсо, –
Бөрүлөрдөй улуп-уңшуп үргөнбүз.

Көр пенделер улам баштап бир чырды,
Сурап коёт «Айтматовуң не кылды».
Кадырын да, баркын дагы билбеген, –
Алмаштырган дат баспаган алтынды.

Оо, «пенделер», эмне кылды силерге,
Жоонор жокпу тийишерге, тиерге?!
Айтматов бир Алтын сымал Адам го, –
Дат баспаган, кадыр-баркын билерге!

Чет элдиктер «Биздики» деп талашып,
Жылуу маанай, Сезим менен карашып.
Айтматовду көрөбүз деп топурайт, –
Көчөлөргө киши батпай жанашып...

Айтматовдун Алп карааны көрүнөт,
Сөздөрүнөн шоола шаңы төгүлөт.
Улуулукту урматтаган шат менен –
Гүл сунулат, гүлгө Көнүл чөмүлөт.

Христиан, оудда жана мусулман, –
Айтматовду кимдер гана сүйбөгөн.

Ал классик деген сөздөр жарашты,
Ысмы дагы Шекспирге жанашты.
Кыргыз эмес, Бүткүл Союз ичинде, –
Айтматовдой ким образ жаратты?!.

Адабият айдыңында кай жылдыз,
Болсо болоор, болбосо жок бир жылдыз.
Ааламында жаркыраган, жайнаган, –
Айтматовдун чыгармасы – бүт Жылдыз.

Кана айтчы, ким көңүлүн калтырды,
Жан дүйнөгө жамандыкты батырды?
Пенделиктен өйдө туруп, ар качан,
Сыйлык берип, душмандарын ашырды.

Айтматов жокто кылычтарын суурушуп,
Түз сөздөрдү айындарга бурушуп.
Аласасы Айтматовдо бар сымал, –
«Айтматовду жактайсың» – деп урушуп...

Келип калса көлөкөдөй ээрчиген,
Колтукташып, жакын адам сезилген.
Баарын билип, сезип анан турса да, –
Айкөлдүгү душмандарын кечирген.

Айтматов ким, мен киммин деп ойлошпойт,
Уу сөздөрүн жаадыргандан токтошпойт.
«Ачуу сөздү Айтматовго ким айтат?» –
Деген ураан... Абийир жөнүн ойлошпойт.

Айтматов го тоготпостон аларды,
Бийиктиктен Бийик чыгып жана алды.

Айтматовдой Аалам Сөзүн ким жазды,
Окуганга дүйнө эли бүт шашты.
Кимиңерден атак-даңкты талашып, –
Амал менен «чыгармачыл» бел ашты?!

Алың жетсе Айтматовдой жазгыла,
Чындыкты чын, чырылдатпай айткыла!
«Канткенде Адам уулу Адам болот?» –
Кылым жообун Айтматовдой тапкыла!

...Улам келет Алп денелүү элеси,
Айтматовдон үйрөндүк көп нерсени.
«Сен ким элең? Ким болдун?» – деп сураса, –
Айтаар элек – Айтматовду биринчи!

Токтогондой Доор – Өмүрдүн жебеси,
Кыйрагандай океандын кемеси.
Алай-дүлөй, бороон-чапкын, кыямат, –
Боздоп калды бир заматта Жер Ээси!

Айтматовго дүйнөлүк жүк үйүлгөн,
Табиятты жандай көрүп сүйүнгөн.
Пенделердин ар-намысты билбеген, –
Айбандарча болбошуна күйүнгөн...

... Сейде келет түйүнчөгүн көтөрүп,
Уйку көрбөй, азап, арман өткөрүп.
Карышкырча көздөрүнөн кан чыгып, –
Ысмайыл тур, кара үнкүрдө жөтөлүп.

Баласынын буламыгын аз кылып,
Уяң мүнөз аялдыкка алдырып.
«Үй-бүлөнү сактайм» деген ой менен, –
«Качкын» сөздү укпай турат жашырып...

Жетимдердин уюн уурдап жегиче, –
Калсачы деп, карышкырлар жеп өлүп...

Айтматов да көп изденди, тынбады,
Сүйүү ыры «Жамийлада» ырдалды.
Садык жүрсө кан майданда от кечип, –
Башкы каарман каада-салтка сыйбады.

Август түнү... Обон чыгат жалындап,
Даниярдын Жан дүйнөсү балбылдап.
Башын жөлөп арабада отурат, –
Жамийла да Чоң Сүйүүнү кабылдап.

Айтматовду «тепкилешти», эзишти.
«Чыгармасын жазбасын» – деп чечишти.
А «Жамийла» дүйнө кетти кыдырып, –
Мухтар, Луи колдогонго жетишти.

Дүйшөн келди китептерин көтөрүп,
«А» тамгасын үйрөтөм» – деп, көгөрүп.
Билим берип, тарбиясы оң болду, –
Академик Алтынайдай муун өнүп...

Асел болсо Ак куу болуп кубулат,
Турмуш кыйын, Сезим кыйрап, буулугат.
Ысык-Көлдүн толкунунда чайпалып, –
Ильястын муң-арманы угулат.

Сүйүүдө бар Сүйүнүч да, Кубаныч,
Ишенишсе, түшүнүшсө – урагыс.
Өз бактысы өзүндө го жаштардын, –
Турмуш калды алыс жакта улагыс.

Бийиктеди Айтматовдун бактысы,
Окусак деп окурмандын шаштысы.

Асман ачык, жылдыздар көп жайнаган,
Эмгекчи жүр Жер-Энени айдаган.
Саманчынын жолу жатты созулуп, –
Толгонайдын бактысына жаралган.

Согуш чыкты, баары кетти майданга,
Мүшкүл түштү, ар үй-бүлө, жаранга.
Уулдарынан, келининен ажырап,
Каргыш айтып кала берди заманга...

Жүрөктөгү Сезимдерди тактаарга,
Сүйүү болду «Кызыл алма» жаштарга.
Ашыктыкты мукактанып айталбай, –
Көп бардык го алма издеп бактарга...

Бүбүжанды бир көрүүгө ашыгат,
Танабайдын жан дүйнөсү ачылат.
Ай түнүндө тыбырчылап, кишенеп, –
Гүлсары да жайлоо тарап шашылат.

Гүлсаратты салып көрдү байгеге,
Танабайга жаны бирге мал эле.
Дүбүртү да Гүлсараттын таш жарып, –
Айтматовдун өзү чыгып байгеде.

Жүрөк мыкчып Чоро жатат өкүнүп,
Досун эстейт Танабай да өкүрүп.
Акыйкатты Айтматовдой айталбай, –
Көптөр жүрдү, бүжүрөшүп, өтүнүп.

Гүлсарыны баса калып бычышты,
Партбюродо Танабайды тытышты.
Таш боор болду турмуш деген экөөнө, –
Жаркын Өмүр, Тагдырларын сызышты.

Жылдызы өчүп, Гүлсарыдан бут тайып,
Өмүү жолдо ойлор кыйнайт сабалай...

«Ак кемеси» сүзүп келип алыстан,
Байге алган чыгармачыл жарыштан.
Талантына «солк» дей түшүп жер шары,
Атаандаштар караандабай калышкан.

Бала турат өз атасын сагынып,
Жомоктогу Бугу-Энеге жалынып.
«Аткын» десе марал атып жалтанып, –
Момун чал да Орозкулга жагынып...

Бала менен бала болуп жайдары,
Күтүп жүрдүк Ак кемени биз дагы.
Көз алдыга элестелет, тартылат, –
Суу ичкени маралдардын тандагы.

Момун жүдөп, устун сүйрөп, суу кечип,
Орозкул «бий» маселени бүт чечип.
Илип алып мүйүзүнө бешикти, –
Бугу-Эне жүр, тоолор ашып, жер кезип...

Бала ыйласа, биз да ыйлап кыйналдык,
Бугу-Энени өлүмгө эч кыйбадык.
«Совет доордо трагедия болбойт» – деп, –
«Ак кемени» жата калып сындадык.

Көркөм күчү Айтматовдун сезилмек,
Миф, легенда, реалдуулук чечилмек.
Чындап келсе чыгармачыл жагынан, –
Нобель сыйлык «Ак кемеге» берилмек!..

Сырдашабыз, кадыр түндү тособуз,
Ыр ырдайбыз, үндү катуу созобуз.

Сөздөр менен бута кылып атабыз,
Мүшкүл түшсө бирибизди сатабыз.
Турмуш кандай, достор кимдер, түшүнүп, –
«Фудзияма» улам окуп жатабыз...

Согуш бүтпөй, улам-улам кечигип,
Эркектер жок, айыл келет кетилип.
Эрте жазда турналарды күтүшүп, –
Тагдыр экен, балдар эрте жетилип...

Жүз аарчысын Мырзагүлдүн миң жыттап,
Султан жүрөт Махабатка бек ыктап.
Алдырарга жаздырарын карачы, –
Ошол түнү кара басып баары уктап...

Уруулардын пейли кара, камаган,
Сыноо болду сүрү күчтүү Заманан.
Карышкырга тизгин кармап бет алган, –
Эрки бекем Султан ага жараган...

Дениз жорткон Ала-Дөбөт карааны,
Нивхичилер – Айтматовдун каарманы.
Бир кезекте Махабатка чалынган, –
Айым-Балык Орган чалдын арманы...

«Чычкан аке, суу берчилеп» жалдырап,
Баары турат алдан кетип, шалдырап.
Өлүм менен кармашууга бел байлап, –
Келечектин үмүт отун жандырат.

Бир күн өзү – бир кылымга барабар,
Эдигейде миң бир түрлүү санаа бар,
Казангаптын керээз сөзүн аткарчу,
Бара турган Эне-Бейит жагы тар.

Маңкурттар ай, заманада көбөйүп,
Түшүнчү жок, сөөк талашып, чыр чыгып...

Жоломандын мээси ээге байланып,
Малга окшоп, атын билбей жайланып.
Маңкурт болуп, атып салса энесин, –
Ак жоолугу – аппак кушка айланып...

Баары коркуп Чыңгызхандын каарынан,
Чыңгызхан да жеңиштерге балкыган.
Кайда барса, даяр болуп үстүндө, –
Ак булут да көк асманда калкыган.

Аппак булут Адамдыктын энчиси,
Мээрим төгөт, көңүлдө жок кеткиси.
Жамандыкка бөгөт боло тургандай, –
Чыңгызхандын эскертүүчү белгиси.

Бороон-чапкын, түн бир оокум, ит улуп,
Жоокерлери Эрдене өндүү ар улут.
... Жашоо берип эмчектеги Куланга, –
Таштап кетти Чыңгызханды Ак булут...

Сүйүү сезим жалбырттанат, баркталат,
Раймалы да, Эдигей да жакталат.
Бегимайдын кылым өчпөс сүйүүсү, –
Кылымдардан кылымдарга данкталат.

Поезд өтөт Батыш менен Чыгышка,
Поезд өтөт Чыгыш менен Батышка.
Табигаттын тукум улоо талабы,
Шартты түзүп, Каранарга качышка...

Зарипа жүр зар, ыйы көп турмушта,
Кеч өндөнөт турмуш нугун, бурушка.

Тагдырың, кыяматың ушул беле,
Балдарын корголошот жырткыч деле.
Акбара өмүрү да кыйын болду, –
Коколой башы калып, жалгыз эле.

«Бөрү-Эне, мага окшоп жалгызсыңбы?
Көзүмөн жаш куюлат, алсызсыңбы?!
Айдан Сен мени карай түшүп келчи, –
Экөөбүз бирге ыйлайлы, жайсызсыңбы!!»

Балдарымды мага ким кайрып берет,
Жытын эңсеп, эмчегим сыздап келет.
Жалгыздык жаныма катуу батып, –
Кенжешти ала качып кетким келет.

Базарбай айбан экен менден дагы,
Жүргөн бир жан көбөйтүп адам саны.
Баламды алгычакты үнкүрүмдөн, –
Мен менен беттешпейби болсо ары.

Бостонду түшүнөмүн, айлам эмне,
Баламды бергилечи, бергин, келе!
Бөрү-Эне мени айга алып кетчи, –
Жанымда Ташчайнар жок, кайда дебе?!

Авдий Иисусту издеп жададыбы,
Бостону огун мага кададыбы.
Өзүм да эмне экенин билбей калдым, –
Кенжеш мага баламдай карадыбы?!»

Коом муктаж Айтматовдун жардамына,
Эн тамга – аялдардын маңдайында.
«Не кылам?» – деп эмбрион сурап жатат, –
Төрөлүүнүн кысталыш жагдайында.

Газарып, Жан дүйнөнөр көркүн ачса, –
Чырдашып, талашканды коёсунар.

Кассандра сөзүн укпай келдинерби?!
Көбөйгөн жамандыкты жеңдинерби?!
Адамдар, кайдасыңар, айткылачы, –
Жасалма пенделерден бездинерби?!

Космоско баары учуп кеткен окшойт,
Чыкпаймын, чыккым келбейт, жашоо токтойт.
Дүйнөнү «бир калыпка» салуу менен
Борк, Филофей, Руналар эч бир коошпойт...

Тоолор, тоолор, Улуу тоолор, мөңгүлөр,
Кыргыз Тоосу бөтөнчө бир көркүнөр,
Байлыгына ач көз келип көз артса, –
Үзөң-Куушту чет элдикке бөлдүнөр.

Жүрөктү бүт ээлеп алып, жаралап.
Кеттиби дейм, колукту тоо аралап.
Махабатка калганынан берилип, –
Арсен издейт Айдананы санаалап.

Өлтүргүн, Өлтүрбөгүн кыйнап келет,
Сергийдин Жан дүйнөсү ыйлап келет.
Жашоонун бардыгына кайыл болуп, –
Тоо Жаабарсы өлүм күтүп тегеренет...

Өмүр-Өлүм! Өлүм-Өмүр уланат,
Жашоосу улам Адамзаттын куралат.
Адамдарды жамандыктан сактоого, –
Сөзү гана Айтматовдун буралат.

Тоо кулады, тоо кулады, кулады,
Асыл ага ооругандан турбады.

Ажырашуу кайгы зары каптады,
Өлүм гана кимдин кимин тактады.
Эл көп келди коштошууга Сиз менен, –
Окурмандар Сизди сүйүп, актады.

Айтматов да Манас өндүү Баатыр да.
Баары ыйлашты, ыйлап турат Азыр да,
Өлүм деген эмне экенин билдирип, –
Аалам Алпы Айтматов да жатыр да!..

Өлүмдү Сиз жаза берип кайрадан,
Кыял менен канча өтгүңүз дайрадан.
Барктаган соң ушунчалык жашоону –
Адаштырып салсаңыз не Адамдан?!

Өлүмгө Сиз неге мынча шаштыңыз?!
Өлүмдөн Сиз эмне пайда таптыңыз?!
Жаабарс өндүү үнкүрдү бош калтырып, –
Аалам кезип, бир кезекте кайтыңыз!

Бийик жанып, өлбөс-өчпөс Рухуңуз,
Турналардай эрте жазда учтунуз.
Ойлогонбуз бир кылымдай жашайт деп, –
Дүйнө тураар тирөөчү жок, устунсуз.

Жан дүйнөбүз бопбош болуп ич түтөп,
Биз күтөбүз. Бизден кийин муун күтөт.
Артыңыздан кетебиз да Сизди издеп, –
Жашоо бүтпөйт, замандаштан ой бүтөт.

Жалгыз келдим Элазыкка¹ Өзүңсүз,
Баары турат Сизди эстеп көңүлсүз.
Бактарыңыз мурдагыдай үн катпайт, –
Паркыңыз² да көрксүз жана өмүрсүз.

Өмүрүмдө мындай Бакыт боологон», –
Сүйлөгөнсүз толкунданып сезимде.

Жык-жыйма эл көчөлөрдө эч батпай,
Сүрөттөр көп, айланада, ар тарап.
Эсиңизде калды бекен ошондо, –
Элазыктын атын улам кайталап.

Жаныңызда Манас бабам жүргөндөй,
Элазык да Манас көрүп, сүйгөндөй.
Уркаш³ абам «Манас» айтып күпүлдөп, –
Түрк балдарын ар-намыска түйгөндөй.

Айтматовду кучактаган Элазык,
Жалгыз келдим нечен-нечен бел ашып.
Жанымда жок Чыңгыз ага көргөндөй, –
Отурамын Силер менен мен жашып...

Сиз отурган отургучка отурдум,
Эстеп улам, Жан дүйнөмдү тондурдум.
Сиз бар үчүн баары көрктүү көрүнчү, –
Жашоонун ай, өңү-түсүн ондурдум.

Элазыкка убаданы бергенсиз,
Үмүт берип, «жылда келем» дегенсиз.
Баары турат, жетишпейсиз Өзүңүз, –
Калган өндүү бопбош талаа, Жер ээсиз.

Айтматов, Айтматов... үндөр жаңырып,
Эл келатыр селдей болуп агылып.
Ишенишпейт, ишенгиси эч келбейт, –
Элазыкта Айтматов тур жылмайып...

Өзүңүздү бир көрүүгө дааналап,
Издеп келем булуттарды аралап.

Ак булутсуз дүйнө элине тааныткан,
Кыргыз элин, Манас атын жайылткан.
Капысынан арабыздан Сиз кетип, –
Миң кылымды бир күн ичи карыткан...

Эстөө абдан кыйын экен, оор экен,
Таанышкан күн эсинизде бар бекен.
Сиз да жашсыз, мен да күлгүн ал кезде, –
Бир көрүүдө маанай ачык шар кеткен.

Сөзүңүзгө кулак төшөп, тез илип,
Байкабадым кеткендигин кеч кирип.
Күндөр айга, айлар жылга айланып,
Ынак болдук улам-улам берилип.

Болсо дагы байланыштар ар тарап,
«Ишенемин» деген сөздү мага арнап.⁴
Таза болду, аппак болду мамиле, –
Ушул сөздү Өмүр бою аркалап.

Эл укса да, кат жаздыңыз дааналап,
«Ишенемин» деген сөздү кайталап.
Өткөн жолу түшүмө да кирдиниз, –
Ыраазылык билдиргенсип, кол кармап.⁵

Пенделер да мени абдан каралап,
Сөз айтышты жүрөгүңүз жаралап.
Таза болду, аппак болду мамиле, –
Кайтпадыңыз «Ишенем» деп кайталап...

Генийликтен Жөнөкөйлүк билинип,
Жөнөкөйгө Генийлик да сиңилип.
Заманыбыз болсо дагы башкача, –
Келген өңдүү Манасыбыз тирилип.

«Манас» Сизден айрылганда айтылды, –
Кара жерге сөөгүңүздү берээрде.

Баары ыйлашты Манас эми өлгөндөй,
Манас менен Сизди кошо көмгөндөй.
Аалам турду жымжырттыкта суз болуп, –
Чыгармачыл кыяматты көргөндөй.

Ишенишпейт – окурмандар азыр да;
Кантип эле – Айтматов да жатыр да?!
Күн да болуп, Ай да болуп асманда, –
Жаркыраган Рухун бизге чачаар да!..

Чолпон жылдыз чыккан сайын элестеп,
Күтөмүн мен бир күн Сизди келет деп.
Саманчынын жолун сепкен өңдөнүп, –
Майлуу-сүттүү, берекени берет деп.

Уктап жатат, балким, Эртең ойгоноор,
Мифке айланып, Символ болуп токтоноор.
Бир кылымда бир кыргызга мээр түшүп, –
Кудай-Таалам элибизди ойлоноор.

Турция, Элазык, 3-4-июль, 2008-жыл.

¹ Турциянын Элазык деген шаары. Бул шаардын губернаторунун чечими менен Чыңгыз агай «Түрк дүйнөсүнө кызмат кылгандыгы үчүн» Эл аралык сыйлык менен 2006-жылы, октябрь айында сыйланган эле. Бул салтанатка Мен, акын Фатима Абдалова, манасчы Уркаш Мамбеталиев болуп катышкан элек.

² Чыңгыз агайдын атына парк коюлуп, ал салтанаттуу ачылган эле. Казакстан, Кыргызстан Эл акыны Мухтар Шаханов да катышкан.

³ Манасчы Уркаш Мамбеталиев.

⁴ Чыңгыз агай мага Люксембургдан 1992-жылы 11-январда жазган катында «мен сага өзүмө ишенгендей ишенем» деген эле.

⁵ Чыңгыз агай ооруп калганда Ош шаарында (2008, май) жүргөн элем, аябай тынчсыздандым. Түшүмдө агай экөөбүз бир бөлмөдөбүз, агай төшөктө, мен жанында экемин. Эшикте агайды көрөбүз деген эл. Элдин үнү бизге угулат. Агай менин колумду жылуу колу менен акырын сылап, «ыраазымын» деген сөз айтып жатыптыр.

Башкалардын Жан дүйнөсүн билбеймин, –
А меники – көргөн сайын күндө өчөт.

ААЛАМ АТЫН АЙТМАТОВГО БЕРИШИП...

Союз тарап, тема бүтүп жабылып¹,
Жүргөн кезде Баку шаарын сагынып.
Жыйырма жылдай өтүп кетип арадан –
Бир азери² кирип келди шашылып.

Өкүндүк биз таанышканга кеч келип,
Өкүндүк биз Айтматовду эскерип.
Жан дүйнөдөн урматтаган Адамга, –
Биз чечиштик: «коёлу деп эстелик».

Иисус өндүү Айтматов да «тирилсе»,
Жан дилинен түрк дүйнөсү бириксе.
Ар-намысты алга коюп максаттап, –
Кол кармаштык, бекемирээк жигитче.

Эс алууга бир мүнөт да болбоду³,
Ишибизди Кудай жалгап ондоду.
Ак булуттай каалгып келип төбөдө, –
Айтматовдун Арбагы да колдоду.

Ырлар чыкты⁴ шуру сымал тизилген,
Акындардын Жан дүйнөсү эзилген.
Сүрөттөр бар⁵ арноо кылган журналда,
Айтматовдун өзү Тирүү сезилген.

Президенттер көңүл айткан сөздөр бар,
Айтматовго жакын болгон өздөр бар.
Кайгы басып, Жан дүйнөдө сел каптап, –
Көчөлөрдө жашын төккөн көздөр бар.

Сиз кеттиңиз Ааламына Манастын,
Эске салып Айкөлдү жактоо санатын.
«Не болот?» – деп ойлоп мурда койбодук, –
Кайрып алса – Рух атасы канатын.

Сиз жок күндөр өтүп жатат акырын,
Сиздин Өлүм табышмактуу, жашыруун.
Ажал деген айтып келбес нерсе го, –
Өлчөсө эмне, өзгөчө өмүр кадырын?!.

Сиздин Өлүм керек беле бирөөгө,
Кудай акы баткан бекен күнөөгө.
Бир күн ичи кеткениңиз жок болуп⁶, –
Шектендирет көп нерсени сүйлөөгө.

Жан дүйнөбүз кайгы, мунга багынды,
Жан дүйнөбүз Сизди абдан сагынды.
Май айы эле коштошкон күн акыры, –
Элесиниз бир сүрөттө чагылды.

Жан дүйнөнүз Ала-Тоодой Бийиктик,
Манасты биз Сиз менен бир «Тирилттик».
Манас, Кыргыз, Чыңгыз – ураан чакырып, –
Дүйнө элин таң калтырып ийилттик.

Сөзүңүздөн Аалам сезгем Кенендик,
Көзүңүздөн Көлдү көргөм Тереңдик.
Баш катырган үмүтү жок заманда, –
Каптап барат алай-дүлөй, керендик.

Салам, Баку, карт тарыхты көп көргөн,
Физулини, Низамини өткөргөн,

Салам, Баку, Айтматовду Туу кылган,
Түрк дүйнөсү – Өз мекени туюлган.
Дыйкан болуп Саманчынын жолунда
Жер шарынын асманында жуурулган.

Сиз жок эми келдим Баку шаарына,
Сизге тааныш Нусирет бар жанымда.
«Кана Айтматов, неге кайра келбеди», –
Хасар⁷ деңиз суроо коёт алдыма.

«Жооп бергин» – деп толкун урат бетиме,
Баш көтөрбөй турам Хасар жээгинде.
«Айтматовду тирилтчи, – деп суранам, –
Алтын балык, миң мертебе кеминде».

Хасар деңиз Айкөлдүгү Сизге окшоп,
Толкундары сылап өтөт бир токтоп.
Турган сымал ойго чөмүп, сыр топтоп, –
Табият да ыйлап турат Сиз жоктоп.

Заман менен кадамдаштык, жарыштык,
Мүрөк суусун таба албадык, алыштык.
Айтматовду жөн жок жерден алдырып, –
Эх, дүйнө ай, кайда кеткен калыстык.

Бул сөздөрдү көңүлүм жок жазууга,
Бирге келсек болбойт беле Бакуга.
Күмүш түстүү чачтарыңыз таралып, –
Окшоп турмак ак булутка, Аккууга.

Сыдырым жел, баары тыптынч, айлана,
Айланчыктап жүрөсүзбү байлана.
Болот⁸ ага, Гафар⁹ досум жанымда, –
«Өлүм» сөздү тике айтпай каймана.

Өзүңүзгө тааныш болуп жатабы, –
Али кызы¹² обон созот, ыр ырдап.

Өзүңүздү дайым сезем биз менен,
Издеп келем, Өмүрүмдү бүт берем.
Жан дүйнөмдөн касиеттүү үн чыккан, –
Чакыргансып Баку шаарга «кел» деген.

Сиздин Элес көпчүлүктө калыптыр,
Сизди окуп үмүттөрү жаныптыр.
Бир сөз айтты алар мага ынанган:
«Айтматовду билбөө деги айыптыр».

Эсинизден, балким Баку кетелек,
Бийлегенсиз кичик балдар жетелеп.
Президент Алиеви¹³ баш болуп, –
Баштап ийген мааракени эртелеп.

Алиевге Сиз да абдан жакканда,
Рух атасын Өзүңүздөн тапканда.
Азери эли кол чаап турган дүңгүрөп, –
Орден «Достук» төшүңүзгө такканда.

Түрк дүйнөсү атыңызга жөлөнгөн,
Калк-калайык кубанычка бөлөнгөн.
Кандай Сыймык, кандай Урмат биз билсек, –
Манас жерде, Кыргыз элде төрөлгөн.

Рамиз ага¹⁴ – Адамдыгы көрүнөт,
Чын дилинен көңүл айтып өкүнөт.
Убагында Айтматов да кыдырган, –
Кооз жерлерге баруубузду өтүнөт.

Баку шаары – Бакыт шаары бүт жанга,
Баа берипсиз Гейдар¹⁵ менен Ильхамга.

Азерилер Айтматовду сүйүшөт,
Өлүмүнө Арман кылып күйүшөт.
Басканын да, турганын да, бардыгын, –
Легендага айландырып жүрүшөт.

Саламдашып, кучагыма кулашат,
Азерилер Жакшы сөздү улашат.
Нусирет дос, Жан дүйнөмдө кыйналам, –
«Чыңгызыбыз кана» дешип, сурашат.

Сизди издейбиз асмандагы Жылдыздан,
Күткөнүбүз Күн сыяктуу Чыгыштан.
Кандай Бакыт, кандай Кадыр биз билсек, –
Чыгаан Уулу чыккан үчүн Кыргыздан.

Тынчый албай, данына анын келишип,
Барк талашып айрым жандар эңишип.
Тай-талашта алигиче биз жүрсөк, –
Казак эли Аалам атын¹⁷ беришип.

Жалган айтып, кур сөз менен «эритип»,
Калптан эле жүзүн үйрүп кейишип.
Чындап келсе бир сөзүнө татыбай, –
Жүрөт басып Айтматовду жеришип.

«Досторуңуз» ичтеринен табалап,
Чыга келди – тирилишип, жабалап.
Карап турсаң – көралбастык, кыянат, –
Мүнөздөрү ит сыяктуу кабанаак.

Өздөрүн бир «гений» өңдүү ойлошуп,
Бирин-бири «кыйынсың» деп колдошуп.
Тилдеринде уудан башка нерсе жок, –
Жылып жүрөт жыландарча сойлошуп.

Манкурт өңдүү эстен кетип, унутуп, –
Алар болсо – эки жүздүү, ыймансыз.

Өздөрүнчө душман санап, эсептеп,
Кекейишет, мактанышып жер тебет.
Айтматовдон бөтөн болсо бирөөлөр, –
Танка сымал небак салмак тепселеп.

Кана айтчы, кимге кылды жамандык,
Ойлодубу арамзалык, арамдык.
Аткалды го Адамзаттын элчисин, –
Акыйкаттык сөзүн айтып жарандык.

Чындык Сөздү айткым келди чыркырап,
Жүргөндөргө көлөкөдөй кылтылдап,
Тируү кезде Айтматовго жылтылдап, –
Эми болсо башкаларга «лыпылдап».

Салыштырам кыргыз менен башка элди,
Айтматовдун сөзү жеткен аз элби?
Өзүбүз жак өөн издеп, барктабай, –
Урмат-сыйды бөтөн жерлер көп берди.

Айтматовдун идеясы Ынтымак,
Турандарды биригүүгө чакырат.
Толкундардан Сизди жана көргөнсүп, –
Эхтибар¹⁸ дос көл жээгине шаштырат.

Жан дүйнөбүз чыдамы жок толкундап,
Сизди күтүп чыккан өңдүү утурлап,
Толкун улам шарпылдаса шыбырап, –
Айтматовдун каткырыгы угулат.

Рух дүйнөсүн алган өңдүү кумтулап,
Толкуп ташыйт аскаларды ургулап.

Жанымда Сиз жүргөнсүйсүз, караймын,
Көрбөгөн күн, өткөн күндү санаймын.
Түшүмөн да көптөн бери жолукпай, –
Айта албадым Жан дүйнөнүн Арманын.

Балким, Сизде Арман деле болгондур,
Сырлар айтпай, ичинизге толгондур.
Кээде көрсөм капаланып калчусуз, –
Пастыгына пенделердин тоңгондур.

Көңүлүңүз чөксө дагы сездирбей,
Ачууңузду жан адамга билдирбей.
Айкөлүңүз женип турчу баарынан, –
Душмандардын бирөөсүн да жектебей.

Сиздин Жүрөк кеппейил да, аялуу,
Жан тарткандар болду, чындап саналуу.
Дүйнө эли таазим кылат талантка, –
Калтырдыңыз тарыхка из бараандуу.

Эй, душмандар, чырмаок сымал чырмалган,
Бейпилдикте жашай албай кыйналган.
Көлөкөдө тон бычышып, бет келбей, –
Бир ууч болуп топурашып жыйналган.

Тирүүлүктүн миң түркүн го тармагы,
Адамдык го – Адамзаттын Ардагы.
Колдоп келет Таза болсоң, Ак болсоң, –
Айтматовдун касиеттүү Арбагы.

Чыңгызхандын мүлкүн издеп келишет,
Манас тоонун жанын койбой эзишет¹⁹.
А Сиздикин түгөнбөгөн кенч кылып, –
Адамзаттан Адамзатка беришет.

Же болоосо Тынч океан деңизде, –
Жатабы дейм Аалам ичи чачылып.

Ойлор, ойлор дарыядай агылган,
Тосмо билбей Жер шарына жайылган.
Адамдыктын Улуулугун көрсөтүп, –
Үрөн болуп Жан дүйнөдө багылган.

Адамдардын бир болушун самаган,
Маңкурттардын жок болушун каалаган.
Адамзатта Айтматовдой эч ким жок, –
Адам эмес, айбандарды баалаган.

Кимдер гана Сизди эстеп өкүнбөйт,
Ар улуттар Сиз дегенде бөлүнбөйт.
Ойлорунуз Күн нурундай чачырап, –
Мейкиндиги, Чексиздиги көрүнбөйт.

Кош бол, Баку, байлыгыңдан Эл өнгөн,
Абдан кызык, миң уккандан бир көргөн.
Көчөлөрдө кызыл-тазыл гүл жайнап, –
Кыз сыяктуу көйнөк кийип түрлөнгөн.

Кош бол, Баку, кудай буйруп келермин,
Эскерермин, саламымды берермин.
Романтика дүйнөсүнө бир чөмүп, –
Гүл жыттанып, гүлдөрүңдү терермин.

Баку шаары, 7–9-октябрь 2008-ж.

¹ СССР мамлекети ыдырап кеткенден кийин илимий темам токтоп калган. «Түрк тилдүү элдердин адабияты жана Чыңгыз Айтматов» деген теманы изилдеп Ташкентте, Ашхабадда, Нукуста, Алма-Атада, Казанда, Уфада, Абаканда болгон элем.

² Нусирет Мамедов – Г. Алиев атындагы Түрк тилдүү мамлекеттердин саясатын колдоо фондунун президенти.

чүлөр: А. Акматалиев, Н.Мамедов)

⁵ Адабият жана искусство маселелери. Б., 2008. – № 3, 4, 5. (Түзүүчүлөр: А. Акматалиев, А. Кадырмамбетова, С. Егимбаева).

⁶ Жасалма жол менен уктатканда дарынын ченеми көп берилип калса керек.

⁷ Каспий деңизи.

⁸ Болот Шамшиев – белгилүү кинорежиссер.

⁹ Гафар Алиев – Азербайджан Республикасынын Президент администрациясынын сектор башчысы.

¹⁰ Ариф – бизнесмен.

¹¹ Низами Жафаров – академик, депутат.

¹² Али кызы Рена Амрахова – ырчы, Ч. Айтматов жагымдуу үнүнө таң калып уккан.

¹³ Ильхам Алиев – Азербайжан Республикасынын Президенти.

¹⁴ Рамиз Мехтиев – Азербайджан Республикасынын Президентинин администрация башчысы, академик.

¹⁵ Гейдар Алиев – мамлекеттик, коомдук ишмер.

¹⁶ Улуу инсандар.

¹⁷ Жазуучунун 50 жылдыгына карата «Ленинчил жаш» газетасына 1978-жылы эле казактар «Адамзаттын Айтматову» деп жазып чыгышкан.

¹⁸ Эхтибар – бизнесмен жигит.

¹⁹ Таластагы Кароол чокуну казгандар жөнүндө сөз болуп жатат.

ӨМҮРДӨН СИЗ КЕТПЕЙ ДЕГИ КОЙСОҢУЗ...

Кечээ Сиздин тоюңузду тойлодук,
Кечээ Сизди «кейип-кепчип»¹ ойлодук.
Жер астында жатсаңыз да жай алып, –
Кыргызчылык, көралбастык койбодук.

Тоюңузга Улуу адамдар келбеди,
Каражатты Өкмөт бөлүп бербеди.
ШОСу² дагы Айтматовго жамынса, –
Көпчүлүктөр түшүнө албай делдейди.

Айтматовсуз өтүп келген чаралар,
Эл ичинде өз алдынча каралар.
Айтматовго сексен жылдык деген соң, –
Ойлогонбуз эмгектери бааланаар.

Меймандарга тамак болбой көлмөдө,
Форум өттү жарыгы жок бөлмөдө.
Сиздин сүрөт кез-кез гана көрүнүп,
Барктабадык сырттандыкты өлгөндө.

Каражатты китепке да таппадык,
Калем сапка атыңызды жазбадык.
«Айтматов» – деп айта берип жөн эле, –
Ар иштерди атыңызга чаптадык.

Артисттер да ШОСко таандык ойноду,
Боштук болду, Жан дүйнөбүз толбоду.
Окшошпуду Айтматовдук майрамга, –
Салтанаттуу жыйын дагы болбоду.

Кана Премьер, кана спикер, шаар мэри, –
Үйлөрүндө жаткан беле жашына.

Баягы эле башка элдер каалады,
Түрк дүйнөсү сыйлык берип баалады³.
Чындык Сөздү айта койсом тартынбай, –
Баса калып, жеп ийчүдөй жаалады.

Ал күн Сизди эскербедик дааналап,
Эстен кеткис Рух дүйнөсүн пааналап.
Бардыгын тең аралашып салдырдык, –
Жоо куугансып, кыргын-сүргүн «салтанат».

Өлүмдүн Сиз жолун бууп токтоосуз,
Өлбөй коё тура турган болсоңуз.
Не кылмакпыз, Абийир кантип жабылмак? –
Өмүрдөн Сиз кетпей деги койсоңуз.

Бардыгы тең бүжүрөшүп калышмак,
Көлөкөнүз ээрчип, Сизге жабышмак.
Айкөлсүз да анда деле баары бир, –
Көңүлүңүз сылап-сыйпап табышмак.

Сизди аяймын, неге мынча Айкөлсүз,
Жан дүйнөнүз тереңдикте бай көлсүз.
Ата-Бейит турат муздап сумсайып, –
Баарыбыз тең баш көтөрбөй «кан-сөлсүз».

Ата-Бейит, Ата-Бейит, арбактар,
Мезгил үнү мөөрүн баскан ар тактар.
Силерчилеп Чындык үчүн күрөшпөй, –
Кечиргиле, манкурт болдук – жан сактаар.

Жаңырыктап турат – азыр сөзүңүз,
Ата-Бейит атын коюп өзүңүз.

Окурмандар сайгылашып Жүрөктү,
Суроо коюп, улам-улам жүдөттү.
«Эмдигиче Эстелиги коюлбайт, –
Качан болот, канчалаган күн өттү?...»

Арман айтсам, кайгы-капа батарсыз,
Өзүңүз да билип-сезип жатарсыз.
Бийлик тарап эмнегедир кекейет, –
Башаламан болуп жатат катарсыз...

... Алма-Атага көп барчусуз баарынан,
Бактыңыз да Ауэзовдон табылган.
Танабайдай казак элин бир көрүп, –
Гүлсарат да аламанда чабылган.

Алма-Атанын сыздап турат жүрөгү,
Болгон эле өз мекени, түнөгү,
Калтай⁴ менен Көкдөбөдө сейилдеп, –
Жаралган го драманын үрөнү.

Үшүбөнүз, жамгыр азыр басылат,
Күн да чыгат, мээрим төгүп чачырап.
Кыш келатат кылыч сууруп жакындап, –
Жапса боло үстүңүздү батыраак.

Аяп тураар Ала-Тообуз, суугубуз,
Үшүбөнүз, бир аз чыдап туруңуз.
Жер-Эне да бекем кысаар төшүнө, –
Сырдаш болуп, маектерди куруңуз.

Олжас⁵ менен маектешип чер жазып,
Мухтар⁶ менен чыгармачыл бел ашып.
Бардыгына калыстыкты кылдыңыз, –
Орток болуп, кайгы-капа бир жашып.

Өзүңүздү жүргөн кезде «тепкилеп», –
Казак эли алган Сизди батырып.

Оо, Казак эл, кең пейили көрүнгөн,
«Манаска» да көңүлдөрү бөлүнгөн.
Эгер силер болбосоңор арада, –
«Манас» дагы Айтматов да «көмүлгөн».

Балким Сизге⁸ кереги жок жапканга,
Бекем курчап, Рухуңузду катканга.
Байкап бизди – карап анан турбаныз, –
Небак эле чыгып кетип Асманга.

*Алма-Ата шаары.
2-ноябрь, 2008-жыл.*

¹ Чыгармалар жыйнагынын 8 томдугу «Руханият» ассоциациясынын колдоосу жана окурмандардын жазылуусу менен чыкты.

² Эл аралык тартип боюнча форум болобу, конференция болобу тематикасына байланыштуу символика-эмблемасы иштелип чыгат да, калем сапка, папкага, блокнотко, значокко ж. б. салынат. Бул символикалар катышуучуларга эстелик болуп калат. Айтматовдун 80 жылдык мааракесинде символика-эмблемалар жасалган жок. Ал эми 70 жылдык мааракесинде мындай символика-эмблемалар жасалып, азыр тарыхый эстелик болуп турат.

³ Түрксой – түрк тилдүү мамлекеттердин маданият министрлеринин уюму. 2008-жылдын май айында Улуу жазуучуга Түрксойдун биринчи сыйлыгын тапшыруу чечимин кабыл алышкан. Кечеде аны жубайы Мария Урматова – Айтматовога тапшырышты.

⁴ Калтай Мухамеджанов – казактын белгилүү драматургу, Айтматовдун досу, экөө биригип, «Фудзиямадагы кадыр түн» драмасын жазышкан.

⁵ Олжас Сулейманов – белгилүү казак акыны. Ал «Азия» деген китеби үчүн советтик идеологияда куугунтукталганда Ч. Айтматов менен Д. Кунаев сактап калган.

⁶ Мухтар Шаханов – белгилүү казак акыны, Айтматовдун досу, «Аскада калган аңчынын ыйы» деген китепти бирге жазышкан.

⁷ «Жамийла» повести чыкканда Кыргыз жазуучулары Пленумда сындап чыгышкан. Бирок, М. Ауэзов «Литературная газетага» (1958) ак жол каалап макала жазып, Союзга тааныткан.

⁸ кабырыңызды.

АТА-БЕЙИТ – ФУДЗИЯМА СЕЗИЛИП...

Чыңгыз ага, гүл оронуп айланан,
Таазим кылып, эл көп экен жайнаган.
Туулган күнгө – он экинчи декабрь,
Ушул күнү – Сизди эстөөгө арналган.

Жан дүйнөсү жакындардын жанчылып,
Ажырашуу кайгысынан жаш чыгып.
Күткөндүрсүз, күттүнүзбү ким келер –
Жолукканы Сизге келдик ашыгып.

Эстеңизчи, бүгүн Сиздин күнүңүз,
Жаңырсынчы коңур добуш үнүңүз.
Тосчу элениз кучак жайып кубанып, –
Салтанатка бөлөнчү эле үйүңүз.

Мейман достор куттукташып жыйындап,
Телефондун жаагы тынбай чырылдап.
Бокал кармап, жакшы сөздү аябай, –
Көңүлүңүз көтөрүлүп ыр ырдап.

Биз да күлүп, маңдайыбыз жарыла,
Сүрөт түшүп, бардыгыбыз жабыла.
Жаш баладай бизге дагы эреркеп,
Толуп турчу көөдөнүңүз сагына.

Ал жай сурап ар биринен келгенден,
Коштошчусуз гүлдөр берип, бергенден.
Пейилиңизге, ниетиңизге карасак, –
Кимдер гана өзүңүзгө тең келген.

Аттиң арман, Ата-Бейит биз келбей, –
Барсак гана кайтып ошол күндөргө.

Ата-Бейит, Ата-Бейит – үйүңүз,
Башты салып, жер тиктейбиз – күйүүбүз.
Мурдагыдан ого бетер артылат, –
Урматыбыз, Сизге болгон сүйүүбүз.

Карап көрсөм кылчак карап артыңды,
Барктабапбыз колдо жүргөн алтыңды.
Бийлик болсо көлөкөндөн коркконсуп, –
Адаштырып улам келет калкыңды.

Ата-Бейит – Фудзияма сезилип,
Сырдашабыз өзүңүзгө кезигип.
Пенде болсок, кээде Сизди түшүнбөй, –
Коюңузчу каталыкты кечирип.

Өзүңүзгө отчет берип Абийирден,
Алдыңыздан өтүп келет Жан бирден,
Айкөлдүктү мындан дагы карматпай, –
Коюңузчу сурак-талап кай бирден.

Жан дүйнөсү таза эместер тумчугат,
Сизди окуган – пенделиктен кутулат.
Тазаланып, таранып да, ак болуп, –
Кудай алды Адамдыкка умтулат.

Жакшы адамдан жамандыктар кысылат,
Пенделиктер тарых беттен сызылат.
Чет тилдерде сүйлөп кирсе чыгарма, –
Дүйнө эли насаат алат, кызыгат.

Ата-Бейит баарыбызга дем берет, –
Айтматовдон тарагансып тоо жели.

Айлана тынч, эгин талаа термелет,
Жылдыз толуп, айдын нуру керемет.
Жатасызбы уйкусурап, түш көрүп,
Жер-Эненин кучагында мемиреп.

Түшүңүздө бизди көрүп, кубанып,
Эске түшөр өткөн күндөр чубалып.
Балким, Сизге берсе керек уруксат, –
Кудайымдан көрүңүзчү суранып.

Үмүт менен эңсеп келип жана да,
Күтөбүз биз бүгүн, эртең, анан да.
Адамзатка жуурулушуп Сиз жашап,
Мезгил учар канат байлап заманда.

Сиз келсеңиз Асман түшүп чачырап,
Рухунуздан Жан дүйнөбүз ачылмак,
Келишимдүү келбетиниз көрүүгө, –
Кезек күтүп дүйнө жүзү шашылмак.

Үйүңүзгө туулган күндү өткөрүп,
Сырдашалы Жан дүйнөнү көңтөрүп.
Бирге басып, бир абадан дем алып,
Бактыбыз тоо – башкалардан көп көрүп.

Сагынышты, сагынаарбыз биз дагы,
Он экиси окурмандын майрамы.
Дүйнөбүздү толтурууга бөксөргөн, –
Бизге керек Айтматовдун жардамы.

Сиз да күтүп, чет жерлерди аралап, –
Окурмандын сагынычы тарабай.

Кол чаап турду өзүңүзгө берилип,
Тоо гүлдөрү атай Сизге терилип.
Эх, чиркин ай, кандай көрктүү көрүнчү, –
Тирүүлүктө басканыңыз керилип...

Чыга калып бак-дарактан капыстан,
Карааныңыз келаткансыйт алыстан.
Түшүнөбүз, капа болуп турасыз, –
Тынчтык болбой Жан дүйнөнүз, санааныз.

Тарых бети улам узап эскирет,
Чырпыгыңыз Чынар болуп жетилет.
Жарык дүйнө коштошкон күн Сиз менен,
Аалам көчүп кеткен өңдүү сезилет.

Мөңгүлөр да аза күтүп зыңкыйып,
Тоолор болсо үшкүрүнөт, тымпыйып.
Өзүңүз жок, «кантип тиём» – дегенсип, –
Күн да жүдөп, чыгалбастан кылтыйып.

Кабар күтүп, айыгат деп кубанып,
Тилек кылып, Кудай-Таалам суранып.
Кечирегөр, күмөн санай беребиз, –
Калдыңызбы дарылардан ууланып.

Туулган күндө же кубанып, кубанбай,
Бар сезимдин кучагында туралбай.
Сизге келдик, кыйналабыз, турабыз, –
Гүлүбүздү колунузга суналбай.

Атыңыздан кыргыз эли айланат, –
Түбөлүккө, өлбөстүккө байлаган.

Сүйүнгөнбүз Ата журтка келгенде,
Манас баатыр душмандарды жеңгенде.
Оо, Кудайым, биз ыраазы өзүнө,
Кыргызыма Айтматовду бергенге!

*Каракол шаары.
15–16-декабрь, 2008-жыл*

Сүйүнчү агай, чабалекей келиптир, –
Ар бир жылы жаз маалында биз көргөн.

ААЛАМ КЕЗИП АЙТМАТОВДОН САЛАМ АЙТ...

Бир жыл өттү – өзүңүз жок арадан,
Арылдадык жүрөк өйгөн жарадан.
Ак пейилдүү элесиниз тартылат, –
Айырма жоктой наристеги баладан.

Жүрөгүңүз назик беле ушундай,
А кыялдар – тоонун эркин кушундай.
Быйыксыз да, Бийиксиз да, Теренсиз, –
Ата-Журттун мөөрүн баскан кутундай.

Бүгүн майрам¹ баргым келди куттуктап,
Отурбаңыз мурдагыдай чай ууртап.
Жылмаюу бар өңүңүздү көрө албайм, –
Караңгылык, үйүңүз тур бүт муздап.

Караңгылык, караңгылык бүт дүйнө,
Киргим келбейт агайым жок бул үйгө.
Онунчу июнь – кайгы-муңга толгон күн, –
Кара тамга басылган күн – ал күнгө.

Аттиң десең, кыялымда кубангам,
Учурашып, колум берип – суналгам.
Кабыл алып Жан дүйнөңүз өзүмдү, –
Ишенимге ак ниеттен улангам.

Эртели-кеч басчу элек го сүйлөшүп,
Оюнузга оюм калчу үндөшүп.²
Үйүңүздөн орун берип³ өзүмө, –
Жатып калган күндөр болгон түндөшүп.

Асман ачык, Ысык-Көлдөй созулат,
Ак кемедей аккуу, турна кошулат.
Карацусуз табиятка суктанып, –
Аяр басып, шырп эткизбей чочулап.

Кандай жансыз, айбандарды дос кылган,
Окурмандын өздөрүнө сот кылган.
Үлгү кылып Айкөлдүктү көрсөтүп, –
Адамдардан пенделикти жок кылган.

Генийликке жөнөкөйлүк жанашып,
Жан дүйнөңүз сыртыңызга жарашып.
Сиз бассаңыз көчөлөрдө ээн-эркин, –
Ээрчип калат артыңыздан карашып.

Ошол күндөр кайда кетти айтсаңыз,
Бир кубантып бир күн бизге кайтсаңыз.
Оо, Жараткан, өмүрүбүз мынакей, –
Экинчи өмүр Айтматовго артсаңыз...

Оо, Жараткан, биз өзүнө пендебиз,
Бир өзүңдү даңктаганы келгенбиз.
Айтматовдой агабыз бар туу тутаар, –
Ар-намыстуу, эр жүрөктүү элденбиз...

Үйүңүздө баары турат – жоктолбой,
Сиз тиктеген суулар агат – токтолбой.
Өзүңүз жок – бөксө тартат Жан дүйнө, –
Алыс кетип, жакшы ойлор топтолбой.

Тапшырмалар бүткөн кезде такталып,
Ыраазылык тур жүзүңүздө жатталып.

Тапшырманы беринизчи барайын,
Ишинизге мурдагыдай жарайын.⁵
Түшүндүм го... Ата-Бейит чөп өсүп,⁶ –
Ошол жактан өзүңүздү карайын...

Эльтурандар⁷ отоо чөптү чабышат,
Ишембилик өткөрүп да жатышат.
Зыяраттап келүүчүлөр көп экен, –
Куран окуп, ак батасын тартышат.⁸

Эл көп экен – өзүңүзгө баргандар,
Жашы дагы, улгайыңкы, каргандар.
Дүйнө жүзү дарыядай агылып, –
Келип-кетет таазим кылып ар жандар.

Тирүүлүктүн жашоо шаңы бөлөнүп,
Жаз да чыгып, айланаңыз көгөрүп.
Ойгонуңуз түбөлүктүү уйкудан, –
Ширин⁹ келди кызын Сизге көтөрүп.

Неберениз сизге окшош көрүнөт,
Шоола нуру көздөрүнөн төгүлөт.
Туйдунузбу, Шириниңиз жан көргөн, –
Ишене албай терең ойго чөмүлөт.

Элестелет – мойнуңузга эркелеп,
Элдарды¹⁰ Сиз жүрчү элениз жетелеп.
Ата-Бейит... бир кылымга барабар, –
Тегеренип көзүбүзгө жаш келет.

Алп денениз көз алдыда термелет,
Салкын тартып Ала-Тоодон жел келет.

Эл сүйүүсү түбөлүккө өчпөгөн,
Сизди окуса Жан дүйнөсү көктөгөн.
Ата-Бейит – рухубуздун борбору, –
Бирөө дагы кыя басып өтпөгөн.

Сиз өмүргө үлгү болуп келдиңиз,
Элибизди дүйнө элине бердиңиз.
Озуйпаныз бүткөн өңдүү жашоодо, –
Манас-ата Ааламына кездиңиз.

Манас менен жолугушуп Ааламдан,
Сырыңызды төктүңүзбү – армандан.
Качан болсо кутулбайбыз амалдан, –
Өмүр – өлүм, өмүр – өлүм, жалгандан.

Манас-ата кучагына алгандыр,
Ыраазы болуп, өзүңүзгө калгандыр.
«Кыргызыма Бакыт Уулу келээр» – деп, –
Дагы тилээр, күткөн кыял армандыр.

Ооба, Манас Сизди тилеп кылымдап,
Келсе керек элибизге ырымдап.
Кыргыз туруп түшүнүшпөй калдык го, –
Жан дүйнөбүз тарып барат кыйындап.

Ата-Бейит ичиркенип үн катпайт,
Кекерсинген бийликтүүлөр жүз бакпайт.
Кыянаттык Айтматовго кылгандар, –
Көрөсүңөр, эртели-кеч жер таптайт.

Эл алдында жагалданып түрлөнгөн,
Кана, кана ооз көптүрүп сүйлөнгөн.
Шек келтирип арбагына жатабыз, –
Мамилебиз күндө көмүп, күндө өлгөн.

Тоскоол болуп, жолтоо болуп иш кылсан, –
Ката издеп, баса калып тытышат.

Кудай мени колдой көргүн, кечиргин,
Агайым деп Жан дүйнөмдө эзилдим.
Акыйкаттык Айтматовго барабар, –
Чолпонбайдай төш тосконго чечилдим...

Балким, Сиз да байкап баарын жатпаңыз,
Кайдыгерди, күнөөлүүнү тактаңыз.
Чет элдиктер суроо салып үшкүрсө, –
Күнөөсү жок элинизди актаңыз.

Бүгүн-эртең үстүңүз да жабылаар,
Фонтан кеткен каражат да табылаар.
Арбагыңыз таарынбастан турса эгер, –
Өксүк ойлуу ат минерден арылар.

Арбагыңыз Айкал жана кең пейил,
Элиниз бар момун жана токпейил.
«Асман-Жердин бир өзүнөн ширелип»,
Сиз кыргызга жаралгансыз тирелип.

Кыргыз Сизге келген эле сүйөнүп,
Дүйнө жүзүн тамшандырып күүлөнүп.
Тоодо жашап, тоодо өскөн кыргызым, –
Тоосу кулап, жерди тиктейт түнөрүп.

Асман тиреп, аппак кырка тизилген,
Улуу тоолор – Айтматовдун мекени.
Акылмандык, Жөнөкөйлүк, Кенендик, –
Өзү дагы Тоодой бийик экени.

Тоолор, тоолор, Ала-Тоодой Айтматов, –
Өтөөрбүз биз Жер жүзүнө жар салып.

Таазим этээр жакут сөзүң уккандар,
Рухуңузду Ыйык көрүп туткандар.
Аалам кезип Айтматовдон салам айт, –
Ак булуттар¹¹, алыс сапар учкандар.

Бишкек, 1–2-май, 2009-жыл.

¹ 2009-жылдын 1-май күнү Чыңгыз агайдын үйүнө бардым.

² Агай ар дайым адамдарга жакшылык кылуу, эмгектенүү жана чыгармачылык изденүү, адал жашоо ж.б. ойлорду айтаар эле.

³ Москвадагы, Бишкектеги үйлөрүнөн өзү жаткан орундуку бошотуп берип, өзү башка бөлмөлөргө барып жатчу. Менин болбой койгон оюма да болчу эмес. Анкарадан да (1994, апрель) мейманканадагы бөлмөсүн мага калтырып кеткенин Лайли Үкүбаева, Чыныбай Турсунбеков, Сыртбай Мусаев ж.б. жолдоштор билет.

⁴ Агай мага бир топ тапшырмаларды ишенип тапшырчу эле. Мен колдон келишинче өзү канааттангандай жана өз убагында, так аткарчумун.

⁵ 2-май күнү үй-бүлөм менен Ата-Бейитке бардым.

⁶ Агайдын бейитин соолгон гүлдөр, отоо чөптөр басып кетиптир. Ата-Бейит шаардык мэрияга карайт экен.

⁷ Эльтуран – менин уулум, Медина – кызым, Дили – жубайым, Бактияр – илимий кызматкер.

⁸ Германиядан келген түрк меймандары бизге алкыштарын билдиришти.

⁹ Ширин – агайдын кызы.

¹⁰ Эльдар – агайдын уулу.

¹¹ Чыңгыз агайдын өзү Ак булут эле, ак булутту жакшы көрчү.

«МАХАБАТ ЖӨНҮНДӨ ДҮЙНӨДӨГҮ ЭН СОНУН БАЯН»

Луи Арагон

Оо, Махабат, көз уялтып жаркылдап,
Эскирбеген алтын өндүү жалтылдап.
Кайда бизди ээрчитесиң, келесиң, –
Көзүң кысып, оттой күйүп балбылдап.

Оо, Махабат, жылуу нуруң чачылган,
Шириндигиң ар адамда татылган.
Жан дүйнөсү таза, тунук, апакай, –
Айтматовдун кучагында ачылган.

Жаштык кез да небак эле токтолгон,
Сиздин Жүрөк Сезимдерге жык толгон.
Повесттерде, романдарда¹ биз сүйгөн, –
Жарчылары Махабаттын топтолгон.

Махабаттын сырын тартып баяндап,
Келесиз Сиз окурманды жаралап.
Адабият айдынында Сүйүү көп, –
Жетпей калды көркөм күчү караандап.²

Сезим жоктор канча өмүр коротту,
Айдананы Арсен³ дагы жоготту.
Улам жаңы – Сезимдердин барагы, –
Калеминиз көркөм тартып боёкту.

Окуй берип Назик Жүрөк эзилет,
Окурмандын тагдырындай чечилет.
Турмуш ошол – кайчы өтүп өмүрдөн, –
Бүбүжандар, Зарипалар⁴ кечигет.

Кантип сүйөт, кантип алдайт билбеймин, –
Болсо эгерде бардыгы тең укуктуу.

Сезимиңиз Сезимге дал келишип,
Өмүрдү да эч аянбай беришип.
Жолуккансыз Махабатка айрылгыс, –
Ала-Тоонун тандап гүлүн теришип.

Сүйүүсү бар – пенделиктен жогору,
Бийик келет, Терең келет – аруу ойлуу.
Бул жашоонун көркүн абдан чыгарган, –
Сезимталдуу, Жан дүйнөлүү – чоң орду.

Чыгармаңыз, анан дагы жаштык кез,
Алып келди Махабатка бетме-бет.
Кыйын экен Махабатта туруктуу, –
Сактап калуу суук көздөрдөн жекме-жек.

Сезими бар – желбиреген желектей,
Бийик өскөн кош өмүрлүү теректей.⁵
Өмүрүңүз күн нуруна чайыган, –
Сиздин Сүйүү кереметтүү, элестей.

Тагдырлаштык тартуусундай тоорулуп,
Аппак Сүйүү өзү келди жолугуп.
Баарынан да Бийик турду Махабат, –
Жүргөн жоксуз жашырынып, корунуп.

Атак-данкты, бийликти да тандабай,
Мажнун өндүү эч нерсеге карабай.
Бүт өмүрдө өчпөс жарык шам болду, –
Жаркын Элес көз алдыда тарабай.

Жаркын элес... Бийиктикте Ак жылдыз
Башка эмес, өнү-түсү кыпкыргыз.

Баары турду – көз ирмебей жарданып,
Айтматовдой Сүйө албаса арданып.
Жан дүйнөгө буйругу да өтө албай, –
Чоң Сүйүүгө ЦК⁶ дагы каарданып.

«Оозу кыйшык» пенделер бар иши арам,
Сойлоп жүрөөр сөөлжандай тек аран.
Чыρμοок сымал чырмайбыз деп ойлошкон, –
Жакшы сөзгө алар дайым эң саран.

Айбандар⁷ жүр – кара ниет кат ташып⁸,
Тилеги таш, кетсе экен дейт бак тайып.
Айтматов Айтматовдой сүйө алат, –
Барбадыңыз – бирөөгө да актанып.

Сагынуулар, кайгыруулар болгондур,
Жан дүйнөгө айтпас арман толгондур.
Балким ойлор тоскоолдорго кептелип, –
Жазылбастан чыгармалар соолгондур.

Легендалар улам-улам жаралып,
Ооздон-оозго дастан⁹ болуп таралып.
Кубанабыз, түшүнгөндөр көп экен, –
Айыпталбай, кайра Бийик саналып.

Сүйүү келди – жаш жигиттей шартылдап,
Чагылгандай капысынан чартылдап.
Баарын жеңди – Аппак Сүйүү – Акыйкат,
Гүл сыяктуу таш үстүндө жашылдап.

Жан дүйнөгө жазылгансып күбөлүк,
Сезимди Сиз сактадыңыз түбөлүк.
Бүркүт сымал бийик-бийик учтунуз, –
Махабаттын Асманында күүлөнүп.

Улуу сезим улуктугун аздектөө,
Эмне экенин Айтматов даана айталат.

Кантип Өлүм?! Акылга эч сыйбады,
Сүйүү өлбөйт, Өлүмгө аны кыйбады.
Издегендей ак ботосун боз инген, –
Жан дүйнөнүз канча жолу ыйлады.

Оо, Махабат, табышмактуу жашынган,
Жаштык кезге Махабат да шашылган.
Жан дүйнөгө бүлүк салган өртсүнбү,
Өзүң үчүн Пушкин дагы атылган.

Оо, Махабат, Айтматовдой арбалдым,
Туткун түшүп, капканына кармалдым.
Толкундадым, жана дагы кубандым, –
Учуп-күйүп, жердин жүзүн айландым.

Оо, Махабат, нечен ирээт алдандым,
Чыдабадым күйүтүнө армандын.
Адаштырып, тунгуюкка салсаң да, –
Ээрчип алып, көлөкөндөн калбадым.

Оо, Махабат, Айтматов да даңктаган,
Жамийланы, Даниярды жактаган.
Мен да сүйүп – өмүрүмдө өзгөчө, –
Болгум келген – Жан дүйнөнү барктаган.

Оо, Махабат, тайгаландым, тайыдым,
Сенде эмес, менде күнөө айыбым.
Махабатсыз жашоо – жашоо эмес,
Билсең эгер Махабат деп арыдым.

Жолум тарбы, жолум кеңби, билбедим,
Жарым-жарты, көңүл үчүн сүйбөдүм.

Жүрөгүм Сен, оюнду айт, онду айт,
Айыкпастай Махабаттан оорум дарт.
Эмне кылам, кенеш мага бериңиз
Келдим Сизге Махабатты моюндап...

*Ата-Бейит,
7-май, 2009-жыл.*

¹ «Жамийла», «Кызыл жоолук жалжалым», «Эрте жаздагы турналар», «Кылым карытаар бир күн», «Кыямат», «Тоолор кулаганда».

² Француз жазуучусу Луи Арагондун макаласында айтылган ойлор эске алынып жатат.

³ Айдана, Арсен «Тоолор кулаганда» романынын каармандары.

⁴ Бүбүжан «Гүлсарат» повестинин, Зарипа «Кылым карытаар бир күн» романынын каармандары

⁵ «Биринчи мугалим» повестиндеги Дүйшөн менен Алтынайдын кош тереги.

⁶ Центральный комитет (Борбордук комитет)

⁷ Көрө албастар, ичи тарлар, кара өзгөйлөр.

⁸ арыз.

⁹ фольклор.

КЕЛДИҢИЗ СИЗ УЧАК МЕНЕН ТАҢ МААЛЫ...

... Байкап, анан көз ирмемге илдинизби,
Түйшөлүп турганымды билдинизби?!
Аян берип, жышаан болуп жакшылыкка, –
Таң маалында түшүмө кирдинизби?!.

Кыйналып турганымды сиздинизби,
Аалам кезип учак¹ менен келдинизби?!
Ак жолум эми гана ачылгандай, –
Күч-кубат, кайрат, демөөр бердинизби?!.

Көз алдымда ак учак келип конду,
Ичинен Сизди көрүп, көңүл толду.
Жарданып, жадырап тосуп алдык, –
Жүрдүңүз күлүмсүрөп, берип колду.

Алакан ысып чыгат кармагандан,
Киши көп, батпай турат жандагандан.
Кубанып, сүйүнүшсө толкунданып, –
Айырма жок турмуштагы майрамдардан.

Учагыңыз керемет бир кеме өңдүү,
Журтуңуз сагынгандай көңүл бөлдү.
Өзүңүз атын койгон уулуңуз² жүр, –
Көрсөтүп алды жакты, Сизге төрдү.

Көрүшүп аппак буудай жүзүңүздү,
Токпейил элиңиз да тарта түштү.
«Бейишке агай эми чыгыптыр» – деп, –
Жоруп койдум мен анан көргөн түштү.

Кийгениңиз апакай, аппак көйнөк, –
Тилеген элиңизге бакыт бекен?!

Турпатыңыз келишкен сымбат экен,
Көңүлүңүз жайдары, куунак экен.
Баарыбызды түйшөлткөн бир ой келет, –
«Учак эми канчага турар экен?!» ...

Учууга камынбаңыз суранабыз,
Ак пейил сөзүңүздөн уланабыз.
Жол тартсаңыз томсоруп калабыз го, –
Кайгыга, армандарга ууланабыз.

Далыга таптап коюп Эльтуранды,
Сөзүңүздүн ширини көпкө уланды.
Калайык тике туруп угуп жатат, –
Карайсыз үмүт кылып жаш уланды.

Чыгармаңыз окушса жетилишет,
Жаштар Сизди сүйүшөт, берилишет.
Эл сыймыгын сыймыктай барктай албай, –
Чоңдор гана күйпөлөктөп теригишет.

Чоңдордун да чоңдору бар тоң эмес,
Бири жакшы, беш манжадай тең эмес.
Бюрократ, курсак менен ойлонгон
Жамандар бар маңкурт өңдүү кеңкелес.

Кеңкелестер чырмоок сымал көбөйүп,
Башын чайкап чиренишет көгөрүп.
Эли үчүн чыпалактай иш кылбай, –
Олтурушат үстөлдөрүн өнөрүп⁴...

Сиздин кадыр тынч уктатпай аларды,
Терс бурушат жакшынакай кабарды.

Жакшы адамдын неге кыска өмүрү,
Болоор бекен узартканга өмүрдү.
Айтматовдор түркүк болсо дүйнөгө,⁵ –
Анда неге жер астына көмүлдү.

Жашоо, жашоо жарык дүйнө жайнаган,
Тер агызып, эмгек сүйүп кайнаган.
Кандай сонун жашылданып түрлөнгөн, –
Жаштык кезиң бүчүр ачып байлаган.

Жомок сымал Айтматовду элестешет,
Сурашат, жаштык кези кандай дешет.
Пенделер – көрө албастар, ичи тарлар, –
Асманга мурдун кезеп кекейишет.

Жаштыгыңыз кыял-үмүт ээлеген,
Максаты бар келечекти мээлеген.
Алга карай умтулууга шарттар жок, –
Азыр болсо байлыктуулар ээлеген.

Өзгөрүлдү аң-сезимдер, баалоолор,
Көбөйүлдү кошоматчы-каалоолор.
Сиз каалаган Адилет жок эч жерде, –
Басып кетти алдамайлар, шайлоолор.

Башаламан, зордукчулук, зомбулук,
Эл кыйналды көтөрө албай оорчулук.
Адил сөздү ачык бетке айта албай, –
Жүдөгөнсүп башын салат коомчулук.

Кыйнап келди элиңизди жокчулук,
Качан келет журтунузга токчулук?!
Кыргызымдын ынтымагын сактабай, –
Бөлүнөбүз көлдүк, чүйлүк, ошчулук.

Баатырдык да, токтоолук да, калыстык, –
Кең пейилдик, кайрымдуулук, соопчулук.

Бир карыш да бөтөн бербей жеримди,
Ушул мүнөз сактап келген элимди.
Эстелигин Ала-Тоого орнотуп,⁶ –
Намысыбыз неге мынча чегинди.

Манасты биз басып бердик тайманбай,
Коюп салдык Коңур, Жолой жалтанбай.
Сыймыктанып, сыйлуу конок, элдерге, –
Колун жаңсап сүйлөп жатат дарданбай⁷.

Жан дүйнөдө ыпыр-сыпыр, кирдеймин,
Калысмын мен, саясатка кирбеймин.
Манасты биз каалагандай калчадык,⁸ –
Кечиреби Манас бабам, билбеймин.

Эстегенде эске түшүп эрмектей,
Манас бизге кысталышта керектей.⁹
Караңгы үйдө «Манас» жатат камалып,¹⁰ –
Кереги жок өңү өчкөн желектей.

Кыргыз туруп кыргыздарга арданам,
Өлүмүштөй болгонуна таң калам.
«Манасты да, Айтматовду унутуп, –
Койдукпу», – деп жер калбады барбаган.¹¹

Кантип эле маңкүрт ээлейт заманды,
Кантип эле шайлайбыз биз жаманды.¹²
«Кошоматка кой сойгонду билбесең», –
«Өпкүн» – дешет көтөрүшүп таманды.

Бийликтин да бийлиги бар жакшысы,
Тартип керек, болуш керек – камчысы.

Бийлик уучтап кээ бир пенде чиренет,
Элдин нерви пружинадай тирелет.
Казан баштар, чедирейген курсактар, –
Элдин баркын, Сиздин баркты биле элек.

Шырп эттирбей андып келет катамды,
Өткүр ойлор тырмап турат жарамды.
Жан дүйнөнүн бөксөлүгүн түшүнүп, –
Келдиңиз Сиз учак менен таң маалы...

Бишкек, 17-июль, 2009-жыл.

¹ Самолёт, 16-июль түнү агайды түшүмдө көрдүм, самолёт менен учуп келиптир.

² Агай менин уулума Эльтуран деп ат койгон эле.

³ Агайдын түшүмдөгү элеси 55–60 жаштагы мезгилиндей, өтө тыкан, бою бийик, чачы кайраттуу.

⁴ Кучактап деген мааниде.

⁵ Дүйнөгө түркүк болгон эч ким жок, ошентсе да, жазуучу өзү Эдигей каарманына «мындай адамдар дүйнөнүн түркүгү болот» деп баа берген эле.

⁶ Ала-Тоо аянтында июнь айында коюлган Манастын душмандарынын эстелиги жөнүндө сөз болуп жатат.

⁷ «Манасты» окубагандар.

⁸ Манастын аты арак-шарапка, майда-барат турмуш-тиричиликке коюлгандыгы жөнүндө сөз баратат.

⁹ Коррупцияны жоюу үчүн экс-президент Манастын арбагы үчүн деп каргыш айткан.

¹⁰ «Манас» эпосунун 1000 жылдыгын өткөрүү учурунда улуу манасчылар С.Орозбаков менен С.Каралаевдин варианттарынын академиялык басылыштарынын жалпы 7 китеби жарык көргөн. Алар окурмандарга жетпей, биринчиден, «Ориент» банкына залогго коюлса, экинчиден, Ички иштер министрлигинин карамагында складга ташталып коюлган.

¹¹ Тиешелүү мекемелерге маселе коюлса да чечилбей келет.

¹² Кыргыз Республикасынын Президенттигине талапкер болуп 20дай адам катталган. Алардын көбү иштебегендер экен, анын үстүнө көпчүлүгүнүн билим денгээли, маданияты жок. «Атың чыкпаса жер өрттө» дегендей...

АР АДАМДЫН ТҮШТӨРҮНӨ КИРСЕҢИЗ...

Экрандын кадрларын түргөндөй,
Түштө көрдүм¹, күндө көрүп жүргөндөй.
Көзүңүздө жылуулук да, сулуулук,
Элесиңиз келе калат күлгөндөй.

Ойлоп коём: «Кайда жүргөн көрүнбөй,
Жүрсө гана элден алыс бөлүнбөй?»
Мелт-калт болуп жан дүйнөбүз толтура,
Сагыныппыз, сагынуубуз төгүлбөй.

Жүрөктөргө элесиңиз батырган,
Сизсиз күндөр – супсак танды атырган.
Жашап келет чырмаок сымал маңкурттар,
Атыңызды көлөкөгө жашырган.

Сөздөрүндө «ширин», «таттуу», кооздулук,
Салмактанып, чиренишип, обдулуп.
Түштөрүнө бир кирсеңиз не болот?
Жаман иштен жолун тосуп, чочутуп...

Балким, анда ойгонушар сезими,
Же алардын өзгөрбөйбү «кесиби»?
Чакалардан суу аккандай шылдырап,
Жалга сөздөн жан дүйнөбүз тешилди.

Түштөр, түштөр үмүт сымал балбылдап,
Кармалбаган закым өңдүү жалтылдап.
Жомок болуп, дастан болуп айтылса,
Жаман түштөр көлөкөдөй калтылдап...

Түштөр, түштөр вагон өңдүү ширкешип,
Бараткансыйт акыр финал – өлүмгө.

Жаман түштү көрүп калсаң чочуйсуң,
Аз да болсо ынсап кылып жоошуйсуң.
Жакшы болсо көздү жумуп кайрадан,
Көргүң келет, жакшылыкка жооруйсуң.

Түштөр эмне, боло турган чындыкпы?
Ишенгенге аян берчү ыйыкпы.
Азгыруудан алдын ала сактаган,
Эскертүүбү, кыял тапкан сыймыкпы?..

Көнүлүңүз жай турганда илсениз,
Бизге Сиздин жетишпээрди билсениз.
Күн нурундай чачыратып мээримди,
Ар адамдын түштөрүнө кирсениз.

Жылдыздарга аралашып ай менен,
Аралашып ак булутка күн менен.
Кеттиңизби, Аалам ичин аралап, –
Мелмилдеген чексиздерге «иш менен»:

Париж, Лондон, Пекин, Берлин, Пхеньян,
Мадрид, Белград, Дели, Осло, Оттава.
Москва, Вашингтон, Варшава, София,
Багдат, Токио, Рим, Стамбул, Женева...

Сизди алар күтсө керек урматтап,
Кетиришпей, акыл сурап ызаттап.
Маңкурт десе туура болоор, көрүнөр,
Биз жүрөбүз али күнчө ушактап...

Маңкурттарды ансыз деле жээрийбиз,
Маңкуртташып баратканга кейийбиз.

Учкундардан жалын өрчүп, от күйөт,
Улуулукту уламалап эл сүйөт.
Рухунуз жүр жылдыз болуп чачырап,
Бир мезгилде дүйнө элине бүт түнөп...

Көрчү элениз Сиз да көп-көп түштөрдү,
Арбактарды, касиеттүү күчтөрдү.
Көзүбүзгө Жаабарс² өндүү көрүнчү,
Ээлеп алып отурсаңыз бүт төрдү.

Атаңызды, эненизди көрчүсүз,
Күлүк кыял болчу эле да энчиңиз.
Журналисттер суроо берсе жашырбай,
Түшүнүздү жамгырлардай төкчүсүз.

Ауэзов, Арагон, Фолкнер, Хэмингуэй,
Манн, Толстой, Горький, Маркес, Достоевский.
Кулиев, Карим, Гамзатов, Устинов,
Майор, Чокморов, Гачев, Мухамеджанов...

Сиз да жасап этияттык мамиле,
Жооруй коюп, көргөн түштү жаңы эле.
Көз алдымда кызыгына баткандай,
Уйкусурап турганыңыз дагы эле.

Көз илинсе, жомоктордо жүрчүсүз,
Түштөрүңүз чыгармачыл мүлкүңүз.
Түшүмдө да элес келет, жаңырат,
Тоо булактай таза чыгып күлкүңүз.

Түшүңүз да кызык эле, көркөмдүү,
Чыгармадан окугандай үзүндү.
Өң дагы жок, түш дагы жок арман ай,
Аттиң десен, жаркын өмүр үзүлдү.

Тазалыкка, аруулукка умтулуп,
Жаман адат, илдеттерди көмгөндүр.

Мына, Сиздин Өлбөстүк да, Түбөлүк,
Бере турган Адамдарга Күбөлүк.
Сиз келсеңиз, түшүбүзгө кирсеңиз,
Биз жашайлы Өзүңүзгө сүйөнүп!..

Р.С.: Бүгүн дагы Ата-Бейит жол тарттым,
Ичим күйүп, Өзүңүзгө сыр айттым.
Адамзаттын баш катырган суроосу:
«Жашоо эмне?» Кенеш сурап кеч кайттым...

¹ Мен агады 3, 5-августта түшүмдө көрдүм.

² «Тоолор кулаганда» романындагы башкы образ.

Жетишпейсиз, кеңешээрге эч ким жок,
Турган кезде Жан дүйнөбүз өйүлүп...

«РУХ ОРДОГО» БАРДЫМ, СИЗГЕ ЖОЛУКТУМ...

Сүйлөшсөм дейм Өзүңүзгө – бир каалап,
Сиз кайдасыз, турагыңыз кай тарап?!
«Рух ордого»¹ бардым, Сизге жолуктум,
Отурупсуз ойго чөмүп, көл карап...

Оюңузду бөлгүм келбейт, турамын,
Ысык-Көлгө мен да көңүл бурамын.
«Неге мынча көлдү жакшы көрөсүз?»
Суроо салып келип турат сурагым.

Сиз, Ысык-Көл – экөөңөр тең барабар,
Дүйнө элине болгонсунар кабардар.²
Балким, мендей сүйлөшүүнү сагынып,
Келишкендир чет өлкөлүк жарандар.

Жүргөн күндө Өзүңүзгө кезигип,
Менден, балким, кеттиби дейм чекилик³.
Убактыга аяр карап мамиле,
Тирүү кезде сүйлөбөдүм чечилип.

Турмушубуз жакын болду, үзбөдүм,⁴
Байлыкты да, бийликти да күтпөдүм.⁵
«Ишенемин»⁶ деген сөздү урматтап,
Ынсап кылып сүрөткө ашык түшпөдүм.⁷

Убактыңыз алгым келбей мүнөткө,
Түшпөптүрмүн элдерчилеп сүрөткө.
Көңүлүмө тарта гана берипмин,
Жан дүйнөгө, чын берилген жүрөккө.

Чыкпай келет жандүйнөдөн арманым,
Учураштым, колунузду кармадым.⁸
Ойлобопмун, тагдыр арман болоорун,
Мен ыр жазсам – Сиз болот деп каарманым.

Колунуздан өттү мага жылуулук,
Табият да ажайып кооз – сулуулук.
Ысык-Көлдү, Өзүңүздү даңктайбыз,
Аалам сыры катылгандай Улуулук.

Ысык-Көлүм – кереметпи, берметпи,
Касиетпи – кыргызыма белекпи?!
Дүйнө эли макул болду, колдоду,
Келечекти – Сиз көтөргөн желекти.⁹

Тоффлер, Кинг, Текле, Ливанелли, Миллер,
Майор, Устинов, Симон, Кемал, Оттаро,
Форти, Болдуин...

Билинбеген бейпил турмуш күндөрдө,
Куну баалуу тынччылыктын дүйнөдө.
«Ысык-Көлдүн» шеринесинен салым бар,
Бакыт-таалай жанып турса үйлөрдө.

Кандай сонун тийип турса Күнүбүз,
Гүл өңдөнүп, өсүп-өнсө Сүйүүбүз.
Ысык-Көлдө – тунук, таза, тереңден,
Бийик чыккан тынчтык үчүн Үнүбүз...

Айланчыктап, жаныңыздан¹⁰ эл чыкпайт,
Чачты сылап сүрөт түшүп бери ыктайт.

Адамдыкты Жан дүйнөдө баалайсыз,
Көзүңүздөн мээрим төгүп карайсыз.
Эл көп экен, маектешип жатасыз:
«Кайсы улуттан болду экен?» – деп, санайсыз.

Чет тилдерче айтып жатат ойлорун,
Көтөрүшүп, Айтматовдун томдорун.
Кандай адам, кандай мүнөз ким билсин,
Бирок, билем пейилдерин ондорун.

Бизнесмендер сатып алып бүт жерди,
Жолугууга билеттерди кеч берди.
«Рух ордого» кирип чыгуу акылуу,¹¹
Мына эми коштошорго кез келди.

*Чолпон-Ата – Бишкек жолу.
16-август, 2009-жыл.*

¹ Чолпон-Ата шаарындагы «Рух Ордо» деген маданий борборго Чыңгыз агайдын ысымы ыйгарылган жана жезден эстелик коюлган.

² Чыңгыз агайдын кадыр-баркы менен дүйнөлүк атак-данктуу интеллекттер «Ысык-Көл форумуна» келишкен, Ысык-Көлдүн атагы дүйнөгө тараган. Ысык-Көл жөнүндөгү макалалары чет тилдерге которулган.

³ Чыңгыз агай менен жолукканда суроолоруна гана жооп берип, же сөзүн гана укчумун, өз алдымча ар кайсыны айтып убактысын алчу эмесмин.

⁴ Жыйырма сегиз жыл, б.а. 1980–2008-жылдары илимий, турмуштук байланышыбыз тыгыз болду.

⁵ Агайдан кандайдыр жардам сурап кайрылбадым.

⁶ «Өзүмө ишенгендей сага гана ишенемин» – деп, катында жазган (11.01.1992-ж. Люксембург) жана эл көзүнчө 1991-жылы 31-августта айткан эле.

⁷ Таанышканыбызга көп жыл болсо да, атайы чогуу түшкөн үч эле сүрөт бар, болбосо сүрөттөргө түшүүгө мүмкүнчүлүк бар эле, эми минтип «Рух ордого» барып эстеликтин жанында сүрөткө түшүп отурам.

⁸ Эстелик жөнүндө сөз болуп жатат

⁹ «Ысык-Көл форумунун» максаты – дүйнөдө тынчтыкты сактоо.

¹⁰ Эстелигинизден.

¹¹ «Рух ордого» кирүү үчүн ар адам 300 сомдон төлөшү керек экен.

АШ ӨТҮЛӨТ – АРБАК ЫРААЗЫ БОЛГОНДОЙ...

Өлгөндөр баркталмайынча,
тирүүлөр данкталбайт.
(Эл сөзү)

Өмүр-өлүм, өлүм-өмүр жашоодо,
Ушул суроо дайым салат кыйноого.
Тирүүлөрү жакындардан айрылып, –
Жүрөк мыкчып, арман айтып ыйлоодо.

Тирүүлүктүн баркын билбей жүргөндөр,
Аянычтуу эрте кетип өлгөндөр.
Легендага айландырып айтышат, –
Азыр эле Сизди таанып, көргөндөр.

Жүрөк согуп, аман болсо башыңыз,
Сексен бирге чыкмак эле жашыңыз.
Байыркыдан, бабалардан уланган, –
Бүгүн өттү салт боюнча ашыңыз.

Ашка бир кез Манас дагы катышкан,
Душман туруп Коңурбайлар батышкан.
Ал учурда өткөн-кеткен унтулуп, –
Бир дасторкон даамын сызып, татышкан.

Эр балбандар жеке чыгып сайышка,
Аттар түшүп байге алганы жарышка.
Кошой бабам Жолой менен күрөшүп, –
Көкөтөйдүн ашы калган тарыхта.

Жоолорго да бирдей кылып мамиле, –
Аш берүүдө биримдикти сактаган.

Андан бери далай заман көктөдү,
Ата-журтум конушунан көчпөдү.
Кыргыз болсок намысыбыз ойгоноор, –
Ойлоп коём: «Манаска аш өтпөдү?»

Манас ашы өтпөгөнгө таң калып,
Манас ашын берүүгө Сиз камданып-
Курултайда маселелер көтөрүп, –
Жүргөнүңүз элестелет шаңданып.

Аш берилди миң жылдыкта, жакында²,
Турдунуз Сиз Рухий иштин башында.
«Бүгүн мына Манас» – дешти Сизди да, –
Президенттер¹ Манас бабам ашында.

Ашыңыз бир өтөөр дегем Ордого³,
Баш адашат чытырмандуу ойлорго.
Унуттукпу ашыңызды ойлобой, –
Кол бошобой барып жүрдүк тойлорго.

Тарых бетин окуй калсам жазылган,
Шабдан ашы кандай өттү ачылган.
Аштын өзү билинбеген саясат, –
Элди жыйган ар тарапка чачылган.

Күздүн маалы, күндүн нуру төгүлгөн,
Жер энебиз жер-жемишке көмүлгөн.
Боз үйлөрдү тигип койсок не болмок?! –
Элибиздин ак пейили көрүнгөн.

Боз үйүбүз кырка-кырка тизилсе,
Кыз-келиндер кызыл-тазыл кийинсе.

Каада-салттар, үрп-адаттар чагылса,
Манасчылар «Манас» айтып жазылса.
Жар чакырып аттан түшпөй акындар, –
Комуз күүсү, керней-сурнай жаңырса!

Кыргыз тилин чет элдиктер угушмак,
Баш чайкашып таң калышып турушмак,
Аз да болсо кыргыз эли дүйнөдө, –
Көңүлдөрүн аргасыздан бурушмак.

Ала-Тоодон айдарым жел каптаса,
Тоо койнунан булак келип таптаза.
Ашка карай агын суудай адамдар, –
Асман ачык – үйдүн ичи батпаса.

Ашыңызды дал ушундай ойлогом,
Жан дүйнөмдө сансыз адам колдогон.
Малды союп, тамак ичүү шарт эмес, –
Президентке катты жазып жолдогом⁵.

Рух дүйнөнү дагы бир жол көтөрсөк,
Жаш муундарга салтыбызды көчүрсөк.
Кыргызыма кайтып келээр касиет, –
Айтматовдой уулду төрөп, өстүрсөк.

Айтматовдой элге баркты жыйдыкпы,
Айтматовдун ашын кысып, сындыкпы.
Тарых бетин актай эле калтырдык, –
Жаркыратып жаза албай чындыкты.

Сиз айкөлсүз, таарынбаска көнгөнсүз,
Бала кезден баарын сезип, өңгөнсүз.
Карап турам «эмне деген сөз айтаар», –
Күлүмсүрөйт сүрөтүңүз үн-сөзсүз.

Жашоо турса Жер-Энеде түбөлүк, –
Кыргыз элге, адамзатка керексиз.

Тоолор урап, зоолор урап түзөлөөр,
Суулар соолуп, сайлар толуп бүтөлөөр.
Ошондо да Сиз турсаңыз Күнгө окшоп, –
Окурмандын Жан дүйнөсү көрктөнөөр.

Салт боюнча ашка маани берилет,
Маселенин түйүндөрү чечилет.
Ашыңызды өткөрүштү туугандар, –
Арбагыңыз ыраазы өндүү сезилет.

Тирүүлөрдүн парзы болот ошондой,
Аш өтүлөт – арбак ыраазы болгондой.
Токтогондой ... жашоо анан уланат, –
Жан дүйнөдө көңүл тынчып, толгондой.

Тирүүлөргө күн да чыгат кайрадан,
Кечебиз биз «турмуш» деген дайрадан.
Агыны анын бир күн анан агызат, –
«Өлгөн» деген сөздөр даана жазылат.

Өмүр-өлүм, өлүм-өмүр жашоодо,
Ушул суроо дайым салат кыйноого.
Тирүүлөрү жакындардан айрылып, –
Жүрөк мыкчып, арман айтып ыйлоодо.

28.09.2009.

PS: Батыш-Чыгыш, Чыгыш-Батыш өтүүгө,
Сиз болдуңуз ортосуна көпүрө.

Ташкенттин Президенти И.Каримов, Самаркандын Президенти И.Каримов, Азербайжан Республикасынын Президенти Г.Алиев, Түркмөнстан Республикасынын Президенти С.Ниязов сүйлөгөн сөздөрүндө Чынгыз агайды Манас баатырга тенешкен.

² 1995-жыл август айы.

³ Таластагы «Манас Ордо» жөнүндө сөз жүрүп жатат.

⁴ 1995-жылы 25-28 август айында өткөн «Манас» эпосунун 1000 жылдыгы тууралуу.

⁵ «Кыргыз Туусу» газетасына жарыяланган (8.09. 2009).

«Айтматовду бергилечи бизге», – деп, –
Биздин сөздү уккусу жок бүт сызып...

РУХ ДҮЙНӨНҮН АСМАНЫНДА АЛП ЖАТАТ

Айтматов да келди, кетти дүйнөдөн,
Адилетке, Жакшылыкка үндөгөн.
Турчу эле го төп келишип турпаты, –
Кимдер гана Айтматовду сүйбөгөн.

Айтматов да келди, кетти дүйнөдөн,
Адам барбы түбөлүккө өлбөгөн.
Замзам суусун берип коюп жомоктой, –
Болсо гана жерге бергис, көмбөгөн.

Кечээ күнү казак досум кеп айтат,
Кеп айтканда жүрөгүнөн деп айтат:
«Саманчынын жолу өндүү созулуп, –
Рух дүйнөнүн Асманында Алп жатат».

Бул ойлорго өзбектер да кошулат,
Жакшы тилек – аны улап толтурат.
«Айтматовду бергилечи бизге» – деп, –
Көк чай ичип өзбек достор олтурат.

Которушуп романын да «Тоо кулайт»,
Махтумкули урпактары кеп улайт.
«Эстелигин алтындатып коймокпуз», –
Түркмөн досум ээ-жаа бербей көп сурайт.

Тажик досум күткөн өндүү мүнөттү,
Сууруп чыгат чөнтөгүнөн сүрөттү.
«Манас жездем, Чыңгыз агам жээнибиз, –
Элжиретип ээлеп алган жүрөктү».

Түрк досторум сурабастан «берчилеп»,
Айтматовду алган алар энчилеп.
Компоюшуп, күлүп-жайнап турушат, –
«Киминер бар, урматтаган бизчилеп»...

Бир жагынан башкырт, татар жаалашып,
«Биздики» – деп Айтматовду талашып.
Ар кимиси көкөлөтүп көтөрсө, –
Калат экен бардыгына жарашып.

Француз, испан, араб жана кытайлар,
Япон, орус, поляк менен голланддар.
Швед, фин, венгер, еврейлер,
Англис, кореец, чех, немистер...

«Айтматовду биздики» – деп санашып,
Кыргызымды турса барктап, баалашып.
Арман жоктур, арманыбыз эмнеде?! –
А биз болсо отурабыз кармашып...

*Алма-Ата-Бишкек-Балыкчы,
30-31-октябрь, 2009-ж.*

P.S.: Рух дүйнөнүн Асманында Алп жатат,
Адамзаттын Ааламына үн катат:
«Күн сайын Адам болуу абдан кыйын...»
Уктап жатат, уктап жатат – Таң атат...

Кезигүүбүз китеп саткан дүкөндө, –
Балким, үшүп жатасызбы, суук бекен?!

Китеп дүкөн келгендер көп карашат,
Сиз менен бир сүрөт түшүү самашат.
Мурдагыдай четте калам азыр да, –
Окурмандар колтукташат, жанашат.

Чагылышып тик караган көзүбүз,
Кайра анан уланаарда сөзүбүз...
Аппак Таңсыз, таң шооладан ойгондум, –
Жолугаарбыз дагы бир жол Өзүбүз...

Бишкек, 20-ноябрь, 2009-жыл.

P.S.: Бүгүн, 20-ноябрда, Роза Төрөкуловна Айтматова менен бирдикте Би-Би-Си телепрограммасында Чыңгыз агайдын чыгармаларынын Батыштагы, дүйнөлүк адабияттагы орду, кадыр-баркы, аброю жөнүндө маек курдук. Агайдын Би-Би-Синин Лондондогу штабына барганда сүйлөгөн сөзүн утуп, толкунданып кеттим...

АППАК ТАҢСЫЗ, ТАҢ ШООЛАДАН ОЙГОНДУМ...

Көптөн бери тартып жүрдүм убайым,
Сизсиз өткөн күндү эстеп чубадым.
Бүгүн болсо таң шооласын чачкансып, –
Түшүмө Сиз кирдиниз деп кубандым.

Сүйлөп жатсам суроо салып тактайсыз,
Көңүл кушун көтөрүңкү таптайсыз.
«Айтматов – жаштар» деген форумга, –
«Катышам» деп, макул болуп жактайсыз.

Ойлоп коём: «жакшы болот турбайбы,
Акыл айтып, сонун маек курбайбы!
Кол тамга да Айтматовдун белеги, –
Жаштар келип, колун берип сунбайбы!»

Карашыңыз Жан дүйнөмө дем берген,
Отурабыз, убакыт бар эң кенен.
«Качан болот, Кайда болот?» – суроого, –
«Туулган күндө – декабрда...» жооп берем.

Тамашалап, күлүп анан калдыңыз;
«Чогулалы – биздей чалдар баарыбыз.
Өзгөрүлүп, артка жылып кетпейби?!» –
Дегениңиз, ойго бизди салдыңыз.

Ойлоп коём: «Агай унтуп калганбы,
Мен өткөргөн нечен кече жалганбы?!
Алтымыш да, жетимиш да жылдыктар, –
Эсинде жок... карылык да алганбы?!.»

АЙКӨЛСҮЗ ДА, АЙКӨЛҮНҮЗ ААЛАМДАЙ...

Аманчылык каалоочусуз баарына;
Эльтуранга, Мединага, жарыма!
«Айланайын, ананайын балдарым», –
Дегениниз турчу эле го жаңыра!

Бакыт-таалай кааладыңыз дайыма,
Кубанычтан маңдайыңыз жарыла!
«Айланайын, ананайын балдарым»¹, –
Кат жаздыңыз Жан дүйнөдөн жалына!

Балдарым да ооруп калса, түйшөлүп,
Ичинизден кайгы тартып бүктөлүп.
Алтындан да убакытты аябай, –
Ишибизди доктурлардан бүткөрүп.²

Эсимде тур, текши ойлоп бар жагын,
Күнү-түнү сурап турган ал жайын.
Бишкек жактан табылбасын билгенсип, –
Дары-дармек Москвадан салганын.

Телефондун жаагы тынбай ар дайым,
Кызыкчуусуз Мединанын жагдайын.³
«Билесинби, атыңды ким койгонун?!» –
Сылоочусуз Эльтурандын маңдайын...

Өмүргө Сиз кароочусуз кубанып,
Эльдар, Ширин, Эльтурандар уланып.
Жан дүйнөдө кыйнап келет бир суроо, –
«Капысынан калдыбы деп ууланып?!»

Өйдө туруп пенделиктен, жамандан, –
Көз чаптырып турасызбы Ааламдан.

Туулган күн да келет улам жакындап,⁴
Өтөөр жылдар ондоп-жүздөп закымдап.
Баркты билээр окурманда санаа көп, –
Рух ыйыгы кетпесе деп алыстап.

Шылтоо издеп ысым бербей көчөгө,⁵
Чиренишет чиновниктер көпкөнгө.
Асман, Айды тиреп анан тургансып, –
Өчөгүшүп өлүм менен өткөнгө.

Тирүүлүктүн баркын билбей, кеч билип,
Ойго батам Сөзүңүздү эскерип.
Заман эмне, баратабы бузулуп?! –
Сиз жөнүндө айтса сөздөр текшерип...

Калыгулдар айткан заман ушубу,
Кошоматчы, эки жүздүү, кутумбу?!
Ичип-жеген, тартып алган көбөйүп, –
Ак ниеттен эмгек кылган тутулду!

Бүгүн жаздым Нобель сыйлык берилген,⁶
Саясаттын азабынан чийилген.
Айкөлсүз да, Айкөлүңүз Ааламдай, –
Президент Горбачев да ийилген.

Сырыңызды сактап ичте жүрдүңүз,
Бирөө үчүн сыйлыктан да күйдүңүз.⁷
Айкөл болуп баарына да Манастай, –
Ынтымакты, элди-жерди сүйдүңүз.

Элиңиз тынч, жашоосу бар оордогон,
Үмүтү күч, үзүлүп эч койбогон.

Элесиңиз калган экен майдагы,⁸
Күн да бүгүн өтө сулуу таңдагы.
...Өзүңүз жок куттуктоочу ар дайым, –
Айт да келди, Тирүүлөрдүн майрамы.⁹

Бардык Сизге, Ата-Бейит тарапка,
Кар кымкарлап айлана бир таптаза.
«Айланайын, ананайын балдарым», –
Жаныргансыйт үнүңүз да дапдаана!..

*Бишкек – Ата-Бейит.
26-27-ноябрь, 2009-жыл.*

үчүн шашылыш берилип кетип, адабият боюнча Айтматовго берилүүчү сыйлык чечими өзгөрүлүп кеткен экендигин айткан элем. СССРден эки кишиге бир убакта берүүгө мүмкүн эмес болчу.

⁸ Агайды акыркы жолу май айында көргөм.

⁹ 27-ноябрь Айт күнү эмеспи!..

---

¹ Агай жазган каттан: «Мелис айланайын! Аман-эсен жатасыңарбы? Эльтуран, кичинекей бөбөк, Дия, апан баарыңар сак-саламатта болушуңарга мен тилектеш. 18-октябрь, 1991-жыл. Цюрих шаары.»

² 1990-жылы 7-ноябрда Эльтуран кептер оорусу менен ооруп калганда Москва убактысы боюнча түнкү саат 12де агайга телефон чалып, агай Москвадан Бишкекке министр Исмаиловго телефон менен кайрылып өмүрүн сактап калган эле. Ошондо мындай саптарды жазган элем:

... Агай чалып тынчыбай,
Тилек айтат «Аманат...»
Анын сөзүн укканда,
Жүрөк бир аз жай алат.

Чыкем койгон атыңдан,
Айланайын жытыңдан...
7-ноябрь, 1990-жыл.

³ Кызым Медина 2008-жылы январда операцияга жатып калганда агай аябай каша болуп, «Москвага жиберем, тааныштар бар, өзүм айтып коём» деп тынчсызданып, күнүгө эки-үч жолу телефондон сурап турган эле.

⁴ Агайсыз 2008-жылдын 12-декабрын, туулган күнүн тостук, 2009-жылдын декабры жакындап келе жатат.

⁵ Газетадан мындай пикирди окуп калдым: «Айтматовдун атын коюуга мыйзам жол бербейт».

СУУК ТИЙБЕСИН, ТОСУП ТУРААР АЛА-ТООМ...

Убакыттар өтүп келет токтобой,
Ишене албай, али жүрөм жоктобой.
Кечириңиз, бир аз жумуш кармалып, –
Ата-Бейит... баралбадым бошобой.

Айтчу элениз: «Кызмат кылгын элине,
Жаштыгымды кетти дебе, кейибе.
«Манас» эпос жана дагы башкалар, –
Күтүп турат өмүрүндө – кебелбе».

Накыл сөздү келем улам аткарып,
Барат окшойм курбулардан бат карып.
Бирок, Сиздин бир ооз гана сөзүңүз, –
Жан дүйнөмдө нурун чачат бүт жанып...

Сиз барктаган «Манасыңыз» баркталбайт,
Көзүңүздүн тирүүсүндөй даңкталбайт.
Кетти «Манас» кыргыздардан Кытайга, –
Тарых бетин канча жууса акталбайт.

«Манас» дедим Сизди туурап мен дагы,
«Ачылар» деп китеп болсо Рух жаны.
Кечээ күнү бийлик тарап кат жаздым, –
Сизди кошуп, «угулаар» деп арбагы.

Айтып келем Өзүңүздү жан-жанга,
Сиздин ысым берер бизге жардамга.

Ушул өңдүү себептерден бошобой,
Жүрдүм окшойт – Өзүңүзгө жолобой.
Өзүңүздөн кабар келип жаткансыйт, –
«Ишинди кыл, мен жөнүндө ойлобой...»

Кандай жансыз, боорукерсиз, эстүүсүз,
Баарын байкап, маани берип, эрктүүсүз.
Карап турсам сүрөтүңүз жылмайт, –
Кандай гана акылдуусуз, көрктүүсүз...

Эх, дүнүйө, неге мынча тарсың сен,
Бирде соолуп, бирде гүлдөөр талсың сен.
Чындыгы да, жалганы да аралаш, –
Кээде ачуу, кээде таттуу – балсың сен.

Касиеттүү Тениримдин Асманда,
Күн да чыгып, Ай да керек батканда.
Тирүүлүктүн улуулугун көрсөтүп, –
Рух жарыгы зарыл тандай атканга.

Касиеттүү Арбак турса – сыноо бар,
Адам уулу, адам бол! – деп суроо бар.
«Манас баба, Чыңгыз ага тартсын» – деп,
Наристенин бешенесин сылоо бар.

Билебиз биз – Сиздин дүйнө берешен,
Сиз менен мен ар убакта кенешем.
Айтматовдой атагы бар кимиси, –
Боордошторго сыймык күтүп мелдешем.

Кудай буйруп, тагдырларда беттешип,
Жолубуз бир – жыйырма жылдай кездешип.

Оо, ошондо көрктүү болчу Жан дүйнөм,
Жок болду го алдыңызда бир күнөөм.
Майрам болчу, салтанатка бөлөнчү, –
Мээрим төгүп мейман кылса үй-бүлөөм.

Жатасызбы, кышты күтүп чыкыроон,
Күчөп барат ички туйгу, санааркоом.
Кыш да быйыл катуу болот өңдөнөт, –
Суук тийбесин, тосуп тураар Ала-Тоом...

Күтүп келдик, кабырыңыз жабылбайт,
Аккан суудай каражаттар табылбайт.
Көрө албастар ушунчалык көп беле?! –
Арбактарга тоскоол кылган жарыбайт.

Эх, дүйнө ай, кызыксын ээ, таң калам,
Пенделерге үстөм кылып жайнаган.
Билбей калдым кимиси ким экенин, –
Балким, көптүр өз сөзүнөн танбаган?..

Кечээ күнү Сизге тизе бүккөндөр,
«Ураалашып, Айтматов» – деп жүргөндөр.
Кайда кетти, эмне болду унчукпайт, –
Бирге басып Сиз менен бир күлгөндөр.

Тагдыр деген ушундай деп ойлосоң,
Жан дүйнөлөр тонуп калаар, оңбосоң.
Кантип Сизди унутабыз билбеймин, –
Адам эмес, Манкурт эле болбосоң.

Эх, дүйнө ай, неге оома келесин,
Чыркыратып Чындыкты да жеңесин.

Ошол учур келээр бир күн күтөлү,
Майышпастан баш көтөрүп түтөлү.
Айтматовдун Айтматовчо баркы бар, –
Парад кылып бир кезекте өтөлү...

Жумуштар көп, баралбадым бошобой,
Айтасыз Сиз: «Иштей бергин ойлобой...»

Бишкек, 12.11. 2009-ж.

Айтып бердим маңкурт каарман тарыхын, –
Азап салган Адамдарды кейишке.

ЖАҢЫ ЖЫЛДЫ СИЗСИЗ ТОСТУК БЫЙЫЛ ДА...

Жаңы Жылды тосуп баары көңүлдүү,
Бир-бирине каалап узак өмүрдү.
Ошолордун арасынан табалбай, –
Сизсиз өткөн супсак күндөр төгүнбү?!

Заман катаал, заман татаал чынында,
Сүйлөп келем Сиз жөнүндө жыйында.
Жан дүйнөбүз орду толгус бөксөрүп, –
Жаңы жылды Сизсиз тостук быйыл да.

Жакшы тилек – айтылбады быйыл да,
Көрбөдүңүз окурмандар сыйын да.
Күндөн-күнгө Акыйкаттан тайыйбыз, –
Айтып чыгуу Атыңызды кыйын да.

Сүрөтүңүз илинсе да тил угуп,
Пендечилик Адамдыкты бүт утуп.
Акылдары ашып-ташып жаткансып, –
Үйрөтүшөт «туура» жолду көз чукуп.

Токтото албай сел каптаган кургуйду,
Келтире албай эс-акылга ант урду.
Бийлигинен сөөмөйлөрүн чычайтып, –
«Кыйынмын» – дейт, азыркынын маңкурту.

Ооба, кыйын, Сиз жазгандан башкача,
Сүйлөй билет ар тилдерде таптаза.
Маңкурттарга калдык эми жалдырап, –
«Чет элдерге Ата Журтту сатпаса...»

«Манастан» Сиз таптыңыз ал маңкуртту,²
Маң баш кылып мээни алган шум куртту.
Мурун болсо маңкурттуктан качышса, –
Бүгүн болсо маңкурттуктан ким утту?!.

Жаңы Жыл да келе жатат жакындап,
Мүнөттөрдү секунддар кууйт такымдап.
Адамзатты Адамдыкка чакырып, –
Ата-Бейит бийик турат айкындап...

P.S.: Бул дүйнөдө өкүнүчтүү арманым,
Айталбаймын, айтылбайт да ар дайым:
«Саламатсыз?! Өмүр Сизге тилейбиз, –
Жаңы Жылың куттуу болсун агайым!..»

*Бишкек, 31-декабрь,
2009-жыл, саат 21⁴⁵*

¹ Казак жазуучусу Абиш Кекилбаев жөнүндө сөз баратат. Абиш ага Казак Республикасынын Президенти Н. Назарбаевдин Указы менен «Эл Баатыры» наам алды.

² Чыңгыз агай С.Орозбаковдун вариантындагы «Баланы кармап алалык, Башына шири салалык» деген саптарга көңүлүн буруп, окуяны өөрчүтүп «Кылым карытаар бир күн» романында маңкурттун образын жараткан.

БУШАЙМАНМЫН ЖАМГЫР ЖААСА, КАР БАССА...

Өмүрдөн Сиз өткөн күндү санасам,
Өмүрдөн Сиз кеткен күндөн талдасам,
Экинчи кыш келди дагы кычырап, –
Кар жаап жатат Ата-Бейит карасам.

Тунарыктап Ата-Бейит көрүнбөйт,
Эмнегедир көңүл Сизге бөлүнбөйт.
Акыйкатсыз күндөр өтүп жатканын, –
Эртең эле Келечек да төгүндөйт.

Бороон чапкын улугандай шамалдап,
Ички дүйнөм, уйгу-туйгу алаңдап.
Бийлик тарап-баары маңкурт болгонбу, –
Сөгүү билбейм, сөгүп коём жамандап.

Аттиң десе, тирүүлүктө жүрсөнүз,
Кошоматтап күлөөр эле күлсөнүз.
Көлөкөдөй ээрчип анан илешип, –
Аргасыздан башын салып үн-сөзсүз.

Көз ирмемден Сизди жакшы түшүнүп,
Астыңызга түшө калмак үзүлүп.
Азыр болсо ошол киши-манкурттар, –
Компоюшат, жооп беришпей, сүзүлүп.

Оюбузду чет чыгарбай камашып,
Сөөмөйлөрүн бизге карай такашып.
Чындык сөздү айтып койсок жан ачып, –
Душман көрүп, жек көрүмчү санашып.

Жара тартып кеткиси бар алардын, –
Бөрү сымал, топ-топ болуп үйүшкөн.

Ошондо Сиз Жаабарс өндүү көрүнүп,
Сүрдүү тартып, ойго батып чөмүлүп, –
Айкөлсүз да, Айкөлүнүз бөлүнүп, –
Каршы турбай, мээриминиз төгүлүп.

Жаабарс өндүү сүрүнүзгө даай албай,
Жүрүшчү эле көлөкөдөй эч калбай.
Ак санаган адамдар да саналуу, –
Акыйкаттуу айткан сөздөн эч танбай.

Дүйнө келген өзүн өзү тазартып,
«Алга» деген үмүт менен жашартып.
«Ак ийилет, бирок сынбайт» дегендей, –
Баркталасыз, чет элдердей бааланып...

Бишкек,
8-январь, 2010-жыл.

PS.: Бушайманмын жамгыр жааса, кар жааса,
Бушайманмын билермандар тим жатса.
Ата-Бейит күнгүрөнөт, томсорот, –
Арбактар тур бизди карап: «Так айтса...»

ТҮШ

Бүгүн да Чыңгыз агай түшүмө кирди. Агайдын түшүмө киргендиги жөнүндө ырларымда бир нече жолу чагылдырып жазган элем. Бул жолу түшүмдү кара сөз түрүндө жазып коюуну туура көрдүм.

Агай менен окурмандардын жолугушуусу болуп, институттун кызматкерлери – Айнура, Малина, Сауле кол тамга алганы кезекте турушуптур.

Эл өтө көп экен, ар биринин колунда беш-алтыдан китеп. Агай болсо баарына шашпай кол тамга берип жатат. Окурмандардын аягы суюлуп калганда мен да барып, узун бир газетага жарык көргөн макаласын, кол койгон кол тамгасын жана жаш кезинде келишимдүү түшкөн сүрөтүн көрсөтүп жатыптырмын. Агай газетаны карап, сүрөттөгү капкара чачтарына суктанып, жанданып жаткандай. «Кол тамганы өзүмө эмес, башкага деп сурайын» – деп ичимен ойлоп коём. «Кимге дейм?! Анткени кол тамга жөнүндө бир кездерде сөз болуп, «кол тамга алышпай эле коёлучу, биз андан да жакындардан эмеспизби дебеди беле?!» – деп бушайманмын. Менин ички дүйнөмдү дароо окугансып, газетанын төмөнкү бир топ актай жерине «Мелиске!» деп бадырайта жазып койгонуна көзүм чалдыга түштү. Кызыгып, «дагы эмне деп жазар экен» – деп байкаганга аракеттенсем, укмуштуудай бир келишкен куштун сүрөтүн бир заматта тартып жибергенин көрүп калдым. Куш болсо азыр эле учуп кетчүдөй болгон – бирде ак кептерге, бирде бүркүткө окшошот. Мен болсо агайды карап эле жалдырап калыптырмын. Окурмандар тарап, биз бирге басып, институттун мен иштеген бөлмөсүнө киребиз. «Ии, агай бөлмөдөгү бет маңдай дубалда илинген

жогору өтүп терезе тараптагы гүлдүн жанындагы отургучка отура кетет. Агайга сейфтин үстүндө турган экөөбүздүн сүрөтүбүздү көрсөтөйүн десем, сүрөткө эмнегедир жарык жетпей, тумандап көрүнбөйт. Барып карасам жанындагы лампочка күйүп кетиптир. «Агай, Сизге арнап «Таазим» деген аталыштагы ырлар жыйнагын чыгардым» деп текчедеги китепти берип жатыптырмын. Агай барактарын ачып окугандай. Анан мен жанына барып калсам, агай кыргыздын улуттук оюусу түшүрүлгөн килемге отуруп, «темир ооз комуз барбы?!» – деп сурап, өзүнүн башынан өткөргөн турмуштук кыйынчылыктар тууралуу, ёлканын сүрөтүн тартып, анын башында жаркыраган беш жылдызга кантип жеткенин айтып, кеңеш берип жатыптыр...

17-январь, 2010-жыл.

МОНЧОК ЖАШТЫН ЭМНЕ ЭЛЕ ЖАНДЫРМАГЫ...

Ыйлаптырсыз, эмнеге ыйладыңыз¹,
Жан дүйнөнү эмнеге кыйнадыңыз.
Адамзат тагдырына кейий берип, –
Ааламдын алкагына сыйбадыңыз.

Көзүңүздөн жаш неге акты экен,
Сырыңызды бирөөлөр тапты бекен.
Чабалекей чырылдап турган өңдүү², –
Өмүрдүн терезесин какты бекен?!

Мончок жаштын эмне эле жандырмагы,
Шурудай тизмегинен чачылганы.
Сыртыңыздан жаркырап турган менен, –
Билинбептир кайгынын катылганы.

Баары ойлошчу Айтматовдо арман барбы?
Чыгармасы түбөлүктүү өлбөс жанбы?!
Жан дүйнөнүз Аска-зоодой турган менен, –
Качуу кыйын турмуштан айла барбы?!

Тоскоолдук, жолтоолордон сынбадыңыз,
Душманды да адал санап, кыйбадыңыз.
Табышмак бойдон мага кала берет, –
Ыйлаптырсыз, эмнеге ыйладыңыз?!

*Бишкек, 16-февраль, 2010-жыл.
Улуттук илимдер академиясында өткөн
Кара-кыргыз автономиялуу областынын
85 жылдыгына арналган конференцияда жазылды.*

МЕЗГИЛ ӨТПӨЙТ, АДАМ ӨТӨТ ДҮЙНӨДӨН

Адам барбы арман кылып күйбөгөн,
Адам барбы Жашоо, Өмүрдү сүйбөгөн.
Менин оюм, Тирүүлүктөн карасак, –
Мезгил өтпөйт, Адам өтөт дүйнөдөн.

Максат өңдүү өлүү дүйнө топтомой,
Жашап жатсак Мезгил агат токтобой.
Бул жашоонун кем-карчына карабай, –
Жашасак не, Жан дүйнөбүз онтобой?..

Адам менен Мезгил эгиз, бүтүндүк,
Келдик, кеттик, биз эмнени түшүндүк.
Өмүр деген асмандагы жылдызбы,
Жанып барып жарым жолдо үзүлдүк.

Мезгил менен Айтматов эч бөлүнбөй,
Мелт-калт болгон Жан дүйнөбүз төгүлбөй.
Ойлогонбуз Түбөлүктүү дегендей, –
Көрсө ажал андып жүргөн көрүнбөй.

Айтматовду байкап көрсөм кайрадан,
Мезгилинен эрте келген көрүнөт.
Айтматовго чейин, андан кийин деп, –
Мезгил дагы эки башка бөлүнөт...

Мезгил болсо чалкып жаткан асмандай,
Булут өңдүү Адам сызат шашкандай.
Шамал жүрсө булут кетээр таралып, –
Жамгыр болуп жаңы өмүр тапкандай.

Мезгилинен кала берет адамдар, –
Бир жашоосу бир үзүмгө түткөндөй.

Мезгил дагы жаңыланат, жашарат,
Адам келет, адам кетет, тазарат.
Артыбызга кылчайганда билгендей, –
Улуу адамдар тарых бетин жазалат.

Мезгил катаал, алды карай чамынган,
Байге алчу күлүк аттай чабылган.
Сулуу кыздай адаштырат, мас кылат,
Көз тайгылткан түрдүү кийим жамынган.

Жаштык мезгил – жашыл гүлү өмүрдүн,
Таза, аппак, тунук кези көңүлдүн.
Убакыттын кымбаттыгын билбейсиң, –
Ойго келбейт укуругу өлүмдүн.

Анан зуулдап өтүп кетээр жаштыгың,
Карылыкка жетип бараар – баттыгың.
Өмүр, Жашоо секунддардан башталат, –
Кудай гана өлчөп тураар тактыгың.

Жашагың Сен, Мезгил менен үндөшкүң,
Бошоң болбо, артта калба – күрөшкүң.
Канат каккын, кезегинде ойноп күл, –
Токтоткондой саат жебесин мүнөттүң.

Мезгил, мезгил маанайларды көтөргөн,
Кээ учурда көңүлдөрдү чөгөргөн.
Мезгил мага дал ушундай сезилет, –
Наристени ат үстүндө өнөргөн.

Мезгил шашпа, Адамга ызаат карагың,
Улам ачсын жаңыруунун барагың.

Өтүп кетээр өмүрдү эч андабай,
Адам келет Мезгилди эч тандабай.
Заманынан алга озуп кетишкен, –
Эрлер чыгат эр жүрөктүү тайманбай.

Мезгил – кайык, Адам калак айдаган,
Мезгил – дарак, Адам мөмө байлаган.
Кайгы-капа басып турса көңүлдү, –
Мезгил – дары унуттуруп алдаган.

Кечээ – тарых, басып өткөн жолубуз,
Бүгүн – жашоо, тирүүлүктө тоюбуз.
Эртең – үмүт, жетебизби ким билет, –
Тизмектелет чырмалышкан оюбуз.

Адам барбы арман кылып күйбөгөн,
Адам барбы Жашоо, Өмүрдү сүйбөгөн.
Менин оюм, Тирүүлүктөн карасак, –
Мезгил өтпөйт, Адам өтөт дүйнөдөн.

11-июль, 2010-жыл.

Өзбектер «бөлүнсөм» деп кыргыздан, –
Маалыматтар ачык-айкын таралды.¹

Өзүңүз жок, сөзүңүз жок баягы,
Элдештирип, айыктырган жараны.²
Бакиевдер, чагым салган күчтөр бар, –
Азыр дагы пайда кылат санааны.

Кайсы жолдо, кандай жолдо барабыз,
Үмүт өчпөйт, үзүлбөйт да – жанабыз.
Партия көп, достор болсо сатышып, –
Кастык менен ажырымдайт арабыз.

Мансапкорлор өз максатын өтөгөн,
Бийлик талаш мурдагыдан күчөгөн.
Согуш болду кинолордон көргөндөй, –
Жан кыйылып, үйлөр күйүп түтөгөн.

Чабыштырып эки элди алдуулар,
Качып кеткен, небак эле камдуулар.
Жашоо кыйын, алдамчылар андан көп, –
Басынтышат жансыздарды жандуулар.

Үчүнчү күч... эки эл кагышып,
Кээ бирөөлөр айры, союл алышып.
Өлүк деген батпай кетти үйүлүп, –
Бир тарабы курал менен атышып.

Адашабы, адашпайбы замана,
Ок жыттанат, кан жыттанат айлана.

СИЗ ЖОК КЕЗДЕ КЫРГЫЗ ЭЛИҢ МУҢКАНАТ...

Сүрөт карайм, сүйлөшөмүн, жооп күтөм,
Неге мынча телмиресиз, тиктейсиз.
Эмне болду, өзүм дагы бушайман, –
Көптөн бери түшүмө да кирбейсиз.

Алыс жакта жүрдүңүзбү сапарлап,
Күткөн бекен окурмандар катарлап.
Көңүл калып чолосу жок бийликтен, –
Кеттиңизби же болбосо атайлап.

Өткөн бийлик кадыр-баркка жетпеди,
Эсиңизде болсо керек... кектеди.
Рухуңуз тур, маселени чечпеди, –
Эскерме жок, эстелик жок, кечтеди.

Бизде болсо элдик Жеңиш болгондой,¹
Бакыт-кушу элибизге конгондой.
Талкаладык, ойлободук, тонодук, –
Манкуртпузбу сезимибиз ойгонбой.²

Жеңилдедик, жеңдик дедик, кубандык,
«Калыс бол» – деп жаны Өкмөттөн сурандык.
Баягы эле ат минерлер башкарып, –³
Жер карадык, жер жүзүнөн уялдык.

¹ 2010-жылдагы 7-апрелдеги революция жөнүндө сөз болуп жатат.

² 2005-жылдагы 24-марттагы, 2010-жылдагы 7-апрелдеги моредерлук тууралуу ой камтылып жатат.

³ 2010-жылдагы техникалык өкмөттүн мүчөлөрү жана бийликте калган бакиевчилер жөнүндө.

¹ Басма сөз беттериндеги ой пикирлер эске алынды.

² Ч. Айтматов 1990-жылдагы кыргыз-өзбек чатагына СССРдин Президентинин Кеңешчиси катары атайы келип, өзүнүн кадыр-баркы менен кан төгүүгө жол бербей калган.

Анан кантип Чындык келет заманга,
Жолугушсак ар бир кадам жаманга.
Жыйырма жылда бир багытта боло албай,-
Жаралганбы кыргыз эли арманга?!

Сиз жок кезде кыргыз элиң мунканат,
Жер сатылып, алтын кендер уурдалат.
«Манасыбыз»... ага дагы ээ кылбай,-
Кытай тарап койду окшойт кулпулап.¹

Баары кетсе Кыргызстанда не калат,
Байлыгына чет элдиктер там салат.
Келечекте бирөөлөргө кул болуп,-
Кыргыздардын маңдайынан тер агат.

Биз ушуга макулбузбу, атуулар,
Токтолсун дейм элдин мүлкүн сатуулар.
Тазаланып Адилетке, Чындыкка,-
Тартип керек – эл көзүнчө атуулар.

Кетиришет маңкурт сымал айланы,
Жазбаптырсыз бекеринен «Тамганы».²
Тазаланып арамдыктан арылса,-
Кыргызындын түбөлүккө жанганы.

Кыргыз, кыргыз кылымдарды карытаар,
Күбөлөгөн кытай жазуу – тарыхтар.
Сизди окуган, урматтаган, сыйлаган,-
Башчы болсо өлкөбүздү жарыктаар.

Сиздин насаат – Акыйкаттуу башкаруу,
Эл мүдөөсүн, эл талабын аткаруу.

Анан кантип турмушубуз оңолот,
Ыдырап да, мамлекет да жоголот.
Кыргызстанда кыргыз үчүн жашоо жок,
Кыргыз элим кыргыз жерде кордолот.

Башка улут кыргыз тилде сүйлөбөйт,
Мүшкүл түшсө, башын катат үндөбөйт.
Атка минээр, бийлик ээси, билерман,-
Кыргыз элим бөтөн жерде гүлдөбөйт.

Айтматовдун Руху турса жаңырып,
Биз келебиз касиетти жашырып.
Чыга келди кызыкчылык ойлогон,-
Саясатчы Айтматовго жамынып.

Жаңы Өкмөт Сизге көңүл бурушаар,
Эл алдында абийир сактап турушаар.
«Айтматов» деп ураан турса алдында,-
Жаштарыбыз Адил заман курушаар.

Ошол мезгил келээр эртең жарк этип,
Жетишпестер, кемчиликтер бат кетип.
Кубанаарбыз Айтматовдун эли деп,-
Төбөбүз да жылдыздарга так жетип.

Көлүңүзгө, көлүбүзгө мен бардым,
Толкун урат, менден сурайт, сагынат.
Сүрөтүңүз турган экен фойеде,-
Карап турсаң эл көрүүгө агылат.

Кайда элеңиз, кайра бизге келиңиз,
Күтөт Сизди Ардак менен элиңиз.
Жаңы бийлик жаңы жасаар мамиле,-
Баарыбыздын түшүбүзгө кириңиз.

¹ ЮНЕСКОго «Манас» эпосунун Кытай мамлекети тарабынан катталган болчу.

² «Кассандра эн тамгасы» жөнүндө.

Кеңпейилдик, Айкөлдүк да, кенендик, –
Мээрим чачат сырдашканга «тирилип».

САГЫНДЫК БИЗ ӨЗҮНҮЗДҮ БИЛСЕҢИЗ....

Сагындык биз Өзүңүздү билсениз,
Рухуңузду мажүрүмдөй ийсениз.
Бозоң түшүп, Рух дүйнөнүн шаңы жок,
Жарык чачаар шоола сындуу кирсениз.

Жетишпейсиз, кезикпейбиз, кантебиз,
Сагындык биз, сагындык биз, издейбиз.
Кудай-таалам кайра экинчи жаратса, –
Бизге керек – «Манас жана Сиз» дейбиз.

Сагындык биз, Сезимибиз толтура,
Маектешсек чер жазышып, олтура.
Билбептирбиз, көңүлгө да албаппыз, –
Айтканыңыз бардыгы тең ой тура!

Сагындык биз бирге басып жүргөндү,
Чын пейилден, каткырышып күлгөндү.
Боорукерлик, Сезимталдык, Тазалык, –
Жаштарыбыз Өзүңүздөн үйрөндү.

Абийирди Сиз Бийик, Ыйык туттуңуз,
Адабият жарыштардан уттунуз.
Жакшылыктан үрөөн сепкен дыйкандай, –
Жердин шаарын чарк айлана учтуңуз.

Сагынышты чет элдиктер бизчилеп,
Алган алар небак эле энчилеп.
Дипломат кызматыңыз жарайбы, –
Келиңизчи көз ирмемге – элчилеп.

Кайгы-капа окурманга бүт үйүп,
Кеткениңиз капысынан ич күйүп.
Ойлободук, ойдо дагы болгон жок, –
Сагынаарыбыз улутунуп, үшкүрүп...

Чыкпай келет ички арман, бугубуз,
Жашоо уланат, Чыңгыз ага, угунуз.
Кубанычтан сүйүнчүлөйм, Сүйүнчү, –
Уулду болду Эльдар деген уулунуз

Кайдасыз Сиз, сезген бекен рухуңуз,
Кулак төшөп, Чыңгыз ага, угунуз.
Кубанычтан сүйүнчүлөйм, Сүйүнчү, –
Кыздуу болду Ширин деген кызыңыз!

Эх, дүйнө ай, ушуларды көрсөңүз,
Мандайынан искеп, жыттап өпсөңүз.
Арман болбой, көңүл толмок менимче, –
Анан гана Манас айыл көчсөңүз.

Үйүңүздө бала үнү жаңырат,
Аз да болсо жүрөгүбүз айыгат.
Кыргыз эли жашап турса дүйнөдө, –
Ошончо жыл Сизди күтөт, сагынат.

Сагындык биз Өзүңүздү билсениз,
Рухуңузду мажүрүмдөй ийсениз.
Бозоң түшүп, Рух дүйнөнүн шаңы жок,
Жарык чачаар шоола сындуу кирсениз.

Чоң-Арык
26-сентябрь, 2010-жыл.

ИШЕНИМДЕН КЕТКИМ КЕЛБЕЙТ ТҮШТӨ ДА...

Өзүңүздөн ишенимден кетпепмин,
Түшкө кирип, сүрөт берип кеттиңиз.
Таарынбапсыз, таарынтууга оюм жок, –
Жан дүйнөмдүн түпөйлүн чечтиңиз.

Түшкө кирбей калган кезде ойлогом,
Эмне болду?! Бушайманмын, толгоном.
Абийир таза, чыккынчылык кылбадым, –
Күндүр-түндүр суроо салып койбогом.

Жеңилдедим, Жан дүйнөмдө кубаныч,
Толкун келсе, сел каптаса урагыс.
Мени көрүп, окурмандар айтышат, –
«Айтматовдун идеясын улагыч».

Сыймыктанам, толкунданам – барктасам,
Өмүрүмдө ишенимди актасам.
Сиздин сөздөр окурманга дал келет, –
«Ишенемин» сөзүңүздү тактасам.

Ишенимден кетким келбейт түштө да,
Сиз менен мен жолукпасак, бүтсө да.
Абийиримди таразалап, тазартып, –
Рухунуз тур Көнүлдө да, Көктө да!

*Алма-Ата шаары,
1-октябрь, 2010-жыл.*

ИДЕЯҢЫЗ АДАМ БОЛУУ – ЖАЙЫЛАР...

Бүгүн 6-февраль, 2011-жыл. Чыңгыз агай түшүмө кирип, улам-улам анын элесин көз алдыма тарта берип, көп нерсеге түйшөлдүм... Чыңгыз агай илгерки Жазуучулар Союзунда биринчи катчы болуп иштеп турган иш бөлмөсүндө келгендерди кабыл алып жатыптыр. Акыркы кишини узатып чыгып калды агай. Көзүбүз чагыла түштү, баш ийкеп учураштым. Чыңгыз агай эшикти жаап, бөлмөсүнө кирип кетти. Жан дүйнөмдү бир жылуу сезим бийлеп кетти да, «биз Сизди сагынбадыкпы, сагындык» деп ичимен айтып жибердим. Агайга сагынганыбызды айткым келип, каалганы тыкылдаттым. «Кире бергин» деген коңур үн угулду. Жанына барып, кол берип саламдаштым. Кучакташып көрүшчү элек, көптөн бери көрүшпөгөндөн кийин батынбадым. Агай көк джинсы көйнөк кийип отуруптур. «Элүү жашындагы көйнөк экен» деп коём. Аңгыча «Тирүүлүктөн сүйлөй отур» – дейт, Чыңгыз агай. Агайдын маңдайына отуруп сүйлөп жатыптырмын...

Чыңгыз агай бүгүн кирип, түшүмдө;
«Тирүүлүктөн сүйлөгүн» – дейт сөзүндө.
Ойлоп коём – эмне үчүн кызыгат, –
Өлбөптүр го – Тирүүлүк тур көзүңдө?!

Кадимкидей көрктү берип өмүргө,
Олтурушу кабинеттин төрүндө.
Калса дагы бир азыраак арыктап, –
Коңур үнү калктын көөнү жөнүндө.

Карап турсам – бүткүл бою ой тура,
«Агай» деймин, жаңылыктар толтура.

Кырчын өмүр кетсе дагы кыйылып,
Бийлик талаш калбады го тыйылып.
Элиңизби?! Сыйкырчыны күткөндөй, –
Жашап келет жон-териси сыйрылып.

Эски карта кайра келген бийликке,
Саясаты – элди бузуу, иритме.
Чырмоокторду биротоло жок кылбай, –
Бийлик азыр – актоо аларды, тирилтме.

Маңкурт чыккан азыр такыр башкача,
Жерин саткан, элин саткан таптаза.
Сексен жети!!! Сабак алып тарыхтан, –
Бийлик эми жаза-тайып баспаса!

Көкүрөгүн уруп келген жигиттер,
Бийлик менен, байлык менен оорушкан.
Ачуу Чындык айтсам туура көрүңүз, –
Сизди болсо небак унтуп коюшкан!

Маңкурт болсо Сиздин жалгыз Жоломан,
Маңкурт азыр каптап барат – аламан.
Келген өңдүү маңкурттардын заманы, –
Маңкурт бийлейт – караламан, калайман.

Жаңы заман калп жомогун издешет,
«Чыдагыла, келечекти күт» – дешет.
А өздөрү беш бармагын бүт салып, –
Элдин мүлкүн каалашынча түк жешет!

Сизди окушкан – бийликтерден табылаар,
Маңкурттардан Замананы дарылар.
Кыргыздарды карап турат бүт дүйнө, –
Идеяңыз Адам болуу жайылаар...

«Алиби», 15-февраль, 2011-жыл.

СИЗДИ ОЙЛОЙМ ... БЫЙЫЛ ДАГЫ ҮШҮЙСҮЗБҮ?!

Жолукпай көптөн бери түштө дагы,
Санаркап турган кезде ойлор басып.
Дүйнөнүз назик эле сизди бекен, –
Келдиниз кечээ күнү мага шашып.

Рухунуз учуп жүрсө Ай-Ааламда,
Убаралап койдумбу мен санаамда.
Өзүңүздөн жан дүйнөм кубат алып, –
Беттеп басам бороондуу бул заманга.

Айтыңызчы Ай-Ааламдан жаңылыкты,
Урматтап таазим кылган кадыр-баркты.
Биз болсо дале маңкурт өңдөнөбүз, –
Тааныбай алигиче кара-акты.

Түшүмдө көрүп калсам канат байлап,
Жан дүйнөм толо түшөт бөксөрүлгөн.
Сизсиз күн элестелет кээ учурда, –
Өткөн күн кызыгы жок, көмкөрүлгөн.

Алма-Ата... кар жаап жатса лапылдатып,
Көз алдымда Ата-Бейит томсорот.
Манасты да, жана Сизди унутсак, –
Тарыхыбыз биротоло токтолот.

Алма-Ата ... кар жаап жатса лапылдатып,
Сизди ойлойм ... быйыл дагы үшүйсүзбү?!....

*Алма-Ата
19-ноябрь, 2010-жыл.*

МЫ ТОСКУЕМ БЕЗ ВАС...

Знали бы Вы, как нам печально порой без Вас,
Вы бы рискнули оттуда весточку нам передать –
Веточку юной ивы, цветенья веру и власть,
И нас бы наполнила силой прежняя благодать.
Навек мы с Вами расстались, надежды на встречу нет,
Хоть порою и вздрагиваем: голос, походка, жест! –
Прислушался б к нам Всевышний,

кого возвратить на свет:

Манас и Чингиз для кыргызов одни только в мире есть.

Напитком горькой утраты наша полна пиала.
Как одиноко без Вас и куда же нам дальше идти?
Если бы с Вами снова к нам наша правда пришла,
Чтоб уберечь от ошибок наш мир, что сбился с пути!..

Разве забыть возможно, как шли Вы в людской поток,
Ловили рукопожатья и улыбались в ответ,
Вы всё с людьми разделили – тревоги, надежды, восторг:
В искусстве возможно всё, но прав для неправды нет.

Вы Слово от лжи берегли, ведь честь осталась одна
В мире, где нынче схватились насмерть добро и зло.
Как хлебоборб-кормилец, бросали Вы семена –
Посеянное Вами в сердцах поколений взошло.

Ушли Вы – примолкла планета в объятьях
смерчей и гроз,
Весь этот мир с его бедами Вы знали наизусть.
Исчезли с телеэкранов, сошли с газетных полос
Лицо с неяркой улыбкой и взор, где пряталась грусть.

И тот, кто нас убеждает, что прошлого вовсе нет,
Пусть вспомнит прожитую жизнь, пусть обернётся назад!

Мы все с ощущеньем утраты остались наедине,
Растерянность нас охватила – в тот час, когда так нужна
Спокойная мудрость нации, уверенность в светлом дне,
Когда нам необходимы передышка и тишина...

Пока в безлюдной Вселенной витает Ваш скорбный дух,
Земная жизнь продолжается, юной силой полна:
Сын Вашего младшего сына родился – Ваш новый внук,
В сугробах Вашей зимы – подснежник, мечта, весна!

Пока в бездушном пространстве душа Ваша
смотрит окрест,
Растопит застывшее сердце новость, легка и тепла:
Услышите от нас, Наставник, радостную весть –
Ваша младшая дочка внучку Вам родила!

В этом безумном мире большего счастья нет,
Когда улыбка внука уравновесит судьбу –
Сбывающейся мечтою отмечена тяжесть лет,
И можно идти к Всевышнему, к праведному суду.

Детскими голосами полон родимый кров,
Дети Кыргызстана – они лишь надежды дарят,
И нас примирит с утратой народная мудрость, веков,
И эти юные жизни с утратой нас примирят.

Знали бы Вы, как нам печально порой без Вас,
Вы бы рискнули оттуда весточку нам передать –
Веточку юной ивы, цветенья веру и власть,
И нас бы наполнила силой прежняя благодать.

Перевод В. Шаповалова «В конце недели», 1 июля 2011 г.

МИР НЕЗЫБЛЕМ – УХОДИМ ЛИШЬ МЫ...

Не бывает людей без забот и тревог,
Без любви к этой жизни тревожной.
Мир незыблем – уходим лишь мы за порог,
Покрываемся пылью дорожной.

Копим скарб, но не смерти незваной боясь,
А навеки смирившись с судьбою.
Так и жить бы всегда, неразрывную связь
Навсегда утверждая собою.

Человек и эпоха – как два близнеца:
Наказанье одно и награда.
Ночью в небе звезда освещает сердца,
Упадёт – значит, так было надо.

Так, Чингиз и эпоха, сливаясь в один
Пламень веры, печали и гнева,
Ярко вспыхнув, погасли вдали от вершин,
В чёрной мгле безграничного неба.

Звезды мудрые молча уставились вниз,
Безымянной полны пустотою.
Слишком рано пришел в наше время Чингиз,
Разделив его резкой чертою!..

Да, эпоха – как небо: летят облака
Или солнце в судьбе запылало...
Но дорога у времени так далека –
Не исчислить конца и начала.

Но в небесную раз поглядев синеву,
Те же смыслы они повторяют.

Обновляется жизнь в поколениях своих,
Новый ветер по-новому веет,
Человек слышит сердца прерывистый миг,
Но за веком спешить не успеет.

Только гению тяжкая власть суждена.
Он, в столетья сплавляя мгновенья,
Понимает: история – это стена,
Ею разделены поколения.

Время – дикий скакун, что летит напролом,
Не боясь, что сорвётся с обрыва.
Мы живём и не знаем – нас ждёт за углом
Тьма слепая иль зримое диво?

Время юности – светлой надежды пора:
Ни боязни, ни горького знанья:
Как легко обещает нам счастье с утра
Каждой новой зарницы пыланье!

Но промчится и это, и мудрость придет –
Всякой жизни кончается книга,
Начинаешь ценить ты не век и не год,
А значенье короткого мига.

Не спеши же, эпоха! – пускай человек
Осознает свое назначенье,
Может, он упорядочит путь свой и век,
Направляясь в большое кочевье.

Каждый раз в первый раз мы на свете живем,
Недоступен нам прожитый опыт,

Время – лодка, а наша надежда – весло.
 Время – древо, мы – легкие листья,
 Разлетаемся радостно, шумно, светло,
 Но уж тронуты желтою кистью.

Время – это вино на пиру бытия,
 Но вдохни его горькую сладость,
 Чтобы знать, где чужая судьба, где – твоя,
 Где печаль, где сомненье, где радость-

Время - врач, но не может себя исцелить,
 Да и горькое это лекарство:
 Чтобы что-то изжить, чтобы муки забыть,
 На какие идём мы мытарства!

Это ведал один лишь в моей стороне,
 Но полжизни провёл он в скитаньях,
 Жизнь он с веком двадцатым прожил наравне –
 Несравненный наш мудрый наставник.

В лоно гор его звал крутизною карниз,
 Бились молний слепящие кольца,
 Но когда ему Время кричало: – «Чингиз!» –
 Он его утешал: «Успокойся!..»

А судьба была – грозный гремящий поток,

*Перевод В. Шаповалова
 «В конце недели», 1-июля 2011 год.*

МАНАС МЕНЕН АЙТМАТОВ ТУР ТИКТЕШИП...

Эгемендүүлүктүн жыйырма жылдыгы болот деп кубанычыбыз койнубузга батпай турган чак. Ушул мааракеге карата Ала-Тоо аянтында кыргыз улутунун ыйык символдору Манас менен Чыңгыз Айтматовдун эстелиги коюлат деген Премьер-министрдин токтому чыккандан бери сүйүнүчүбүз ого бетер арта түштү. Ошентсе да, «бөйрөктөн шыйрак чыгаргандар» бузукулук кылып, Манас менен Айтматовдун эстелигин коюуга каршы болуп жатышат. Алар – Абыке, Көбөштөр жана манкурттар. Эстеликтер туруп калса накта руханий маараке болмокчу.

Арбагы бийик айкөл бабабыздын, арбагы бийик айкөл агабыздын эстеликтери борбор шаарыбыздын борбордук аянтына өзгөчө шаң берип, аянтка келген элди өздөрүнүн күчтүү рух касиетинин мээр-шапкатына бөлөп, улуттук сыймык сезимин бүлөп, шердентип, элибизди ынтымактуу, ар-намыстуу болууга түбөлүк чакырып турса экен...

Жан дүйнөдө суроолор көп – жообу жок,
 Жан дүйнөнү өрттөп барат кызыл чок.
 Манас менен Айтматовдон өч алып, –
 Жүргөндөргө жетпей турат жалгыз ок.

Манкурттук ай, жашообузду чырмаган,
 Түзүк ишти кыйшык көрүп чырдаган.
 Колдоруна «кокончулук иш келбей», –
 Манасты да, Айтматовду сындаган.

Бул жашоодо сокур ичек көрүнүп, –
Бурмалайсың, каралайсың чындыкты.

Сен өзүңдү таза, аппак сезесин,
Унтуп калып, баскан жолуң-кечээгин.
Жүрбөйт белең «кошоматка кой союп», –
Терип коюп көр бийликтин «тезегин».

Манас керек сага эмес, биздерге,
Ата-баба жолун табып издээрге.
Жарык чачып Айтматов да тургансыйт, –
Тунгуюктан жол көрсөтүп – издерге.

Манас менен Айтматовду көтөрүп,
Кылымдардан кылымдарга көчөлүк.
Дүйнө жүзү турсун бизге таң калып, –
Кемибестен, көбөйлүк, өсөлүк.

Ар атуулда Манас бабам жашасын,
Айтматов бар – Абийириң да тазасың.
Ар-намыс бол, билим алып, бош жүрбөй, –
Элиң үчүн эмгегинди чачасын.

Айланбагын эч убакта маңкуртка,
Мээнет жумшап кызмат кылгын эл-журтка.
Дөөлөт болуп аның кайтат эселеп, –
Манасыңды, Айтматовду унутпа!

Эгемендик жыйырма жылдык тоюнда,
Ала-Тоонун аянтынын боюнда.
Манас менен Айтматов тур тиктешип, –
Бир калаада, карап турса сонун да!

Манас келди биримдикке чакырып,
Айтматов да сүрөп келет шашылып.

Манас менен Айтматовдун эстеликтеринин бири-бирине бетме-бет коюлуш идеясы эң туура! Айтматов Манас атанын алдын тосуп, утурлайт. Миң жылдан кийин эки баатыр мезгилдин бир ченеминде – Эгемендүүлүктүн 20 жылдыгында кездешүүгө шашылып келет. Айтматовдун Манаска айта турган сөзү бар. Манас жана Айтматов – дүйнөлүк мааниси, салымы, орду бар, кайталангыс, табылгыс, кереметтүү кыргыздын руханий канаттары. Кыргыз элинин руханий паспорттору – Манас жана Айтматов! Символикалык идеяга бай бул эстеликтер элибиздин жыр-гылчылыкта жашашына ишеним артып, замандаш жана кийинки муундардан эгемендүүлүктү көздүн карегиндей сактоого ишеним артып турат. Манас менен Айтматовдун тилегени Эркиндик эмес беле!

«Кыргыз туусу»,
5-август, 2011-жыл.

ИШЕНИМ СӨЗ – КЫМБАТ БААЛУУ БЕЛЕКТЕН...

Күндөр-күндөр, күндө өтүп электен,
Эскиргендей калып жатат керектен.
Ошентсе да өмүрүмө көрк берип, –
ИШЕНИМ сөз¹ кымбат баалуу белектен.

ИШЕНИМ сөз Жан дүйнөдө жаралган,
Мен үчүн ал Ыйык, Бийик саналган.
Жашыл жарык – үйүнүзгө жол ачып, –
Күнү-түнү качан болсо баралгам.

ИШЕНИМди таза сактап, барктадым,
Бийлик сурап, доо-жүгүмдү артпадым.
Сизге болду – өмүр тилөө максатым, –
Тирүүнүздө ИШЕНИМди актадым.

Актоо дайым дагы алдыда көңүлдө,
ИШЕНИМ сөз кошо жатат көрүмдө.
Элесиниз жандуу ээлеп, бүт бойдон, –
Жылмайып тур, Жан дүйнөмдө – төрүмдө.

Ушак сөздөр кээде Сизди алдаптыр,
«Достор» болсо эбин таап жандаптыр.
Ошентсе да кыраакы дил сезгенсип, –
Көңүлүңүз менден такыр калбаптыр.

Пейилдери ар түрдүүчө болгондор, –
Жүрүшчү го Сизди курчап көп эле.

Балким, менин «чаң тийбеген»¹ мүнөзүм,
Жаккандырмын башкалардан бир өзүм.
Жолукканда көп сүйлөбөй, көп угуп, –
Чыкса чыгып, чыкпаса жок үн-сөзүм.

Отурчу эле ойго батып, санаалап,
Айкын жолду көрө албай дааналап.²
Калк үмүтү калбаса деп тепселип, –
Асан кайгы ойду жүрдү пааналап.

Жан дүйнөсү кенен, терең деңиздей,
Тыным албай ойлор чубап эгиздей.
Жазуучулук чеберинен байкалчу, –
Билдирчү эмес турса дагы келишпей.

Ойлоп келем... ойдон Сизге жолугам,
Жан дүйнөмдүн дарысы жок – ооругам.
Таш эстелик койбосом да койкойтуп, –
Жазып келем... келгени ошол – колуман.

Жылуу шамал ИШЕНИМди шыбырайт,
Жамгыр болсо аны коштоп дыбырайт.
Суулар агат үзүр тилеп көңүлгө, –
Жалбырактар маанай тартып ыр ырдайт.

Аппак булут аппак ойдон куралып,
Саманчынын жолу жатат суналып.

¹ Чыңгыз агайдын мага жазган катынан: «Мен сага өзүмө ишенгендей ишенем», 1992-жыл, Люксембург.

¹ Чыңгыз агайдын 50 жылдык мааракеме жиберген куттуктоо телеграмма-сынан: «Улуттук маданий чөйрөбүздө Абдылдажан сыяктуу терең ойчул, тынбаган эмгекчил, чаң тийбеген таза пейил инсандарыбызды биз тагдырдын буйругу деп сыймыктанып баалашыбыз зарыл...» 2006-жыл, Бельгия.

² Чыңгыз агай 2005-жылдын 24-мартынан кийин көп санаага түшүп кеткен эле.

«ИШЕНЕМИН...» Күн-Ай айтат биригип,
Теректер да «салам» дешет ийилип.
Мага болсо дал ушундай сезилет, –
Келген өндүү Өзүңүз да тирилип.

Күндөр-күндөр күндө өтүп электен,
Эскиргендей калып жатат керектен.
Ошентсе да өмүрүмө көрк берип, –
ИШЕНИМ сөз кымбат баалуу белектен.

6-август, 2011-жыл.

НОБЕЛЬ ЖАНА АЙТМАТОВ

Нобель сыйлык атак-даңкка бөлөгөн,
Сыйлыгы да миллионду төлөгөн.
Элестелет көз алдыга рух дүйнө, –
Дөө-шаалары бирин-бири «жөөлөгөн».

Айтматов да бул чабышка кошулуп,
Жылдар-жылга алмашылып созулуп.
«Мына! Мына!» – деп турганда күтүнүп, –
Келген дайым жолу улам тосулуп.

Ар бир анын чыгармасы дал келмек,
Сыйлыктардын сыйлыгына жооп бермек.
Бирок, бирок саясаты киришсе, –
Нобелин да түлкү сымал ойт бермек.

Нобель десе тамшанчу элек кубанып,
Окуучубуз бир-бирибизден суранып.
Көз алдыга элестери нур чачып, –
Мыктылардын мыктылары чубалып.

Нобелдин да Нобели бар болуучу,
Окуп калсаң Жан дүйнө ойго толуучу.
Түлкү заман, тузак тарткан баарына, –
Бул сыйлыкка кантип жетпей коюучу?..

Нобелдикке далай кашкөй умтулуп,
Бирөө жеңет, бирөө келет утулуп.
Окурмандар жадымында кечээги, –
Сыйлык алган калчу болду унтулуп.

Муундар келет – түбөлүктүү окулат, –
Чыгармасы соолбос өмүр күүсүндөй.

Нобелден да ашып түшүп жазганы,
Дүйнө элине текши угулду таскагы.
Дүйнө турса «Айтматов» – деп ураалап, –
Сыйлык эмес, бийик сыймык алганы.

«Кыргыз Туусу», 31-август, 2011-жыл.

... САЙРАП ТУРАТ ЖАН КАЛБАЙ...

Жан дүйнөмдө Сизди жоктоп өкүрөм,
Ата-Бейит карап туруп өкүнөм.
Соолуп турат көркү кетип айлана, –
Кароолчудан «гүл тиккин» деп өтүнөм.

Жан дүйнөбүз кантип анан тоңбосун,
Кайгырсак да биз билебиз толбосун.
Жада калса көңүлдөрдү кубантып, –
Гүлдөр кооздоп турса неге болбосун?!

Боз топурак, боз топурак үйүлгөн,
Сар жалбырак үстүбүзгө күбүлгөн.
Муң-арызды угуп койгон пенде жок, –
Чыкпады го бирөө чындап күйүнгөн.

Чет элдиктер өздөрүнчө баш чайкап,
Четте турат кийлигишпей тек байкап.
«Бир күн эми көңүл дагы бурулар», –
Деми чыгат ичибизден сөз жайкап.

Анан калат Ата-Бейит каралбай,
Карапайым бийликке эч даай албай.
«Маңкурт, маңкурт, маңкуртсунар баарыңар», –
Чымчык болсо сайрап турат жан калбай...

14-август, 2011-жыл.

АЙТМАТОВ СҮЙГӨН ЭРКИДИК

Эсимде 31-август, 1991-жыл. Эркиндик жарыяланган күн. Чыңгыз агайдын кубанычы койнуна батпай, толкундап, маанайы жарык, көңүлү ток. Чай ичип сүйлөшүп отурабыз. Агай Эркиндиктин кыргыз элине бир тамчы кан төгүлбөй келгенин, анын маани-маңызын сүйлөп, «Эркиндикти кылымдар бою эңсеп келген элек, Манас да элибиздин эркиндиги үчүн күрөшкөн, эми ушул келген Эркиндиктин баасын, кадыр-баркын түшүнсөк, билсек экен. Эркиндик деген башаламандык эмес, эми өзүбүзгө-өзүбүз жоопкерчилик артышыбыз керек, Эркиндикти тартип, эмгек менен сактап калууга ар бирибиз милдеттүүбүз» – деп баса белгилеген эле...

Биз жүргөндө кошоматтап, дардактап,
Бийлигинен, саясаттан жалтактап.
Совет заман чектөөсүнө моюбай, –
Келдиңиз Сиз Эркиндикти сак сактап.

Атаңыздан өчүн алган таш боорлук,
Эсинизде калган экен көп кордук.
«Эл душманы» деген сөзгө ийилбей, –
Бала кезден көтөрдүңүз көп оордук.

Жан дүйнөнүз эркин болуп жаралган,
Куш өңдөнүп бийиктикте самаган.
Чыгармаңыз түп көтөрүп ойлорду, –
Чыгармачыл Эркиндикти каалаган.

Эрктүү болду Жамийла да, Танабай,
Койсок болот калгандарын санабай.

Талантына так түшүрөм дегендер,
Бут тосуунун дайым камын жегендер.
«Аттин» дешет бармактарын тиштешип, –
Кремлге арыздарын бергендер.

Эркиндикти сүйгөнүңүз жакпаган,
Тосмо куруп, сынчыларын таптаган.
Заман кетип, жаңы заман келди го, –
Атаңызды, Өзүңүздү актаган.

Эркиндикке салымыңыз чоң болду,
Борборубуз «Бишкек» делип оңдолду.
Эгемендик туусун бийик көтөрүп, –
Чет элдиктер бизди таанып колдоду.

Айтматовду Эркиндик деп түшүнгөн,
Элчи барса ишин тездеп бүтүргөн.
Ысымыңыз Символ болду кыргызга, –
Манастын да тоюу болуп күтүлгөн.

Эркин сүйлөп мамлекет тилинде,
Эркин басып, эркин жашап көңүлдө.
Манас менен Сиз көрсөткөн жол менен, –
Кыргыз элим гүлдөөр кези жеринде...

Канча элдер Эгеменге жете албай,
Тумчугушуп, өз жеринде кең баспай.
Кан төгүшүп, кырылышып жүрсө да, –
Тарыхтары быкшып турат түз акпай.

А биздечи?!. Мите өндүү эркиндикке жармашкан,
Байлык чачып, бийлик көздөп талашкан.
Эркиндикти соодалашып маңкурттар, –
Жерди сатып, көлдү сатып баалашкан.

Эгеменге жеттик оңой, а бирок ...
Сенден күтөм ынтымактык, биримдик.

Чыңгыз агай, Сиздин айткан керээздей,
Эркиндик го – бизге келген белектей.
Көзүбүздүн карегиндей сактасак, –
Кыргызыма түбөлүктүү керектей!..

18-август 2011-жыл, саат 21⁴⁵

PS: Эркиндиктин 20 жылдыгын белгилегени жатабыз, арабызда Чыңгыз агай жок. Агай тирүү болгондо Эгемендүүлүк жөнүндө орошон ойлорун ортого салып, биз менен кошо кубанып турмак. Аттиң, дүйнө!.. Биз эми Ала-Тоо аянтындагы эстелигине барып таазим кылабыз...

«Кыргыз Туусу», 30-август, 2011-жыл.

РОМАН ЖАЗЫП БҮТҮПТҮРСҮЗ ЖАҢЫ ЭЛЕ...

Түшүмдө Сиз... көптөн кийин көрүштүк,
Кучакташтык, бетибизден өбүштүк.
Сиз да мени, мен да Сизди сагынып, –
Калыптырбыз... сырыбызды бөлүштүк.

Роман жазып бүтүптүрсүз жаңы эле...
Эң маанилүү окуялуу дагы эле.
Талашышат «басабыз» – деп басмалар, –
Күтүп жатат окурмандар баары эле.

Абийирди Сиз жазыптырсыз кайрадан,
Сактоо жайын манкурттуктан, наадандан.
Түйшөлөсүз, тынчыңыз жок кабатыр, –
Көздү салып алыс жактан – Ааламдан.

Мунарында айдын сүрдүү аскадай,
Ойго чөмүп, көпкө сөздү баштабай.
Айттыңыз Сиз: «Жашоо – күндүн кумары, –
Адам болуу – адамдыктын кунары».

«Адам болуп жаралган соң адамды,
«Сүйгүн» дейсиз, «бергин» дейсиз жардамды».
«Ойгонсун» деп бекеринин жазбапсыз, –
Ташчайнарды, Акбараны, Жаабарсты.

«Кассандра» болбосо деп тиленип,
Коом уланса жакшылардын эленип.
Жан дүйнөгө түркүк издеп түбөлүк, –
Сиз Абийирге келдиңиз го жөлөнүп...

Бардыгына жетүү оңой. Сатылат... –
Уят, арга такыр нөөмөт беришпейт.

Жан дүйнөбү?! Карангылык, алдамай,
Элге эмес, жеке өзүнө камдамай.
Маңкүрттардын жаңы тибин тим койсо, –
Элди болсо алгысы бар айдамай...

Жазганыңыз Өлүм-Өмүр күрөшү,
Абийир экен адамдардын үндөшү.
Түшүндүм мен, түшүнүшөөр калганы, –
Таза жашоо – Жан дүйнөнүн гүлдөшү...

PS: Жаңы чыгармасынын бетачарын өткөрөйүн десем, Чыңгыз агай макулдугун берип, «өткөндө экинчи кабаттагы зал кичине болуп калды, элдин көбү сыртта калды» – дейт. Мен болсо «биринчи кабатта чоң зал бар» – деп жатыштырмын. Анан ойлоп коём, «азыр студенттер жок, элдин көбү эс алууда кантип залды толтурар экемин» – деп...

*20-август, 2011-жыл, саат 16 ³⁵
«Кыргыз Туусу», 30-август, 2011-жыл.*

ӨЛҮМ УЛУК... БИРОК СИЗДИ КЫЙБАДЫМ

Бүгүн мен «Манас» менен сыйландым¹,
Жанымда Сиз жок... Жан дүйнөмдө ыйладым.
Турсаңыз да бронзага айланып, –
Өлүм улук... бирок Сизди кыйбадым.

Учураштык... карашыңыз баягы,
Эл көп келди, үзүлбөйт да аягы.
Үч жыл бою чет өлкөдө жүргөндөй, –
Сагыныпмын, сагыныптыр эл дагы.

Таазим кылып, гүлүн берип жатышты,
Маанай жарык, мээримдерин чачышты.
Жаңы Өкмөт кеч болсо да түшүнүп, –
Президент да, Премьер да катышты.

Көптөн кийин ордунуз да такталды,
«Ала-Тоого» эстелик да баталды.
Эркиндикке жеткен менен элибиз, –
Эркиндиктин баасын бүгүн таталды.

Көп жыл мурун алган менен Эркиндик,
Тамтуң басып, чуркай албай, кечиктик.
Итке минген кедей болдук эзилдик, –
Жан дүйнөбүз жамачыдай, тешилдик.

¹ Эстелик ачылган күнү «Манас» эпосун, Ч. Айтматовдун чыгармачылыгын изилдөө, бастыруу жана жайылтуу, ошондой эле жалпы кыргыз адабиятын, маданиятын өнүктүрүүгө кошкон салымым үчүн Манас ордени менен сыйландым. Кыргыз Республикасынын Президенти Р.И. Отунбаева сыйлыкты тапшырды.

Бүгүн мына Сиз келдиңиз аянтка, –
Тилегеним эл бактысы ачылар.

Ак булут да башыңызда айланат,
Жакшы жышаан, белги берип байралат.
Муздап келген, катып калган Жан дүйнө, –
Ысык-Көлдүн толкунундай чайпалат.

Сиз керексиз, Адамдарга керексиз,
Жөлөнүчү, жөлөк берчү «терексиз»,
Аң-сезимди ойлонткон да, ойготкон, –
Кыргыз үчүн желбиреген желексиз.

Эртең келет Айкөл Манас бабабыз,
Эркиндикте биротоло жанарбыз.
«Манас», «Манас», «Манас» ураан чакырып, –
Келечекти Сиз менен бир табабыз.

Бийлик келээр-кетээр, алмашаар,
Мээси жоктор бийлигине жармашаар.
Манастан да, Сизден дагы коркушса, –
Ак эмгегин чиновниктер арнашар.

Сизге келип, сырыбызды айтаарбыз,
Кеңеш угуп, тынчып ... анан кайтарбыз.
Шүгүр кылып... бирок өйүйт Жан дүйнө, –
Ата-Бейит убактысын тактаарбыз.

*30-август, 2011-жыл
саат 22²⁵*

ЖАКШЫ АДАМСЫЗ...

Жакшы Адамсыз жакшылыкты каалаган,
Адамдыкты ар адамдан баалаган.
Кара мүртөз көр пенделер болсо да, –
Бийик туруп Жан дүйнөдөн караган.

Жакшы Адамсыз таза пейил сактаган,
Эл урматтап, сыйы менен барктаган.
Ушак-айың тушап турса бастырбай, –
Бийик туруп, кандай жансыз «актаган».

Жакшы Адамсыз мээриминиз төгүлгөн,
Айкөлүңүз ар бир иште көрүнгөн.
Сизге карай көрө албастар сөз айтса, –
Биздин дагы Жан дүйнөбүз өйүгөн.

Жакшы Адамсыз Адилетти үйрөткөн,
Жан дүйнөгө Абийир сээп бүрдөткөн.
Сиз тирүүсүз! Мага ушундай сезилет, –
Элесиниз жашообузда күндө өткөн.

*6-ноябрь, 2011-жыл.
Саат 9²⁴*

ЭСТЕЛИКПИ?! ЭСТЕЛИКСИҢ ЖЕР-ЭНЕ!

Сизди дайым көз алдымда эскерип,
Сөздү чегип, койгум келет эстелик.
Ойлорумду туш тарапка сапырат, –
Бул замандын борошосу бет келип.

Сөзүм турар кирпич өңдүү дапдаяр,
Колдон келээр жасалгалап аткараар.
А бирок да эстеликке көнгөнбүз, –
Гранитке, мраморго, бронзага айланар.

Кантем эми, эмне кылам, билбеймин,
Чиновникчил манкурттарды тилдеймин.
Сизге барам баягы эле, баягы, –
Соолуп гүлдөр... Жан дүйнөмдө кирдеймин.

Жер-Эне тур суроо салып, түйшөлүп,
Пендечилик ичибизден бүт көрүп.
Чындыгында чыдай албай баш ийип, –
Унчукпайбыз, тирүү жан жок – бүт «өлүп».

Ата-Бейит, Ата-Бейит – Жер-Эне!
Элим үчүн жанын берип, жердеген,
Үшкүрбөчү, кейибечи түшүнсөң, –
Эстеликпи?! Эстеликсиң өзүң Сен!

*9-январь, 2012-жыл
Саат 00²³*

«МАНАС» ЖАНА АЙТМАТОВ...

«Эс алгын!» – дейт, кантип тынчып эс алам,
Чалкеш заман түйшүгүнөн кача алам.
Талаш жолдо – «Манас» жана Айтматов, –
Анан кантип көздү жумуп жата алам.

«Манасты» мен бала кезден сүйгөнмүн,
Сыргак өңдүү болбогонго күйгөнмүн.
Найза ордуна калем кармап учуру, –
Чындык издеп, чындык коргоп жүргөнмүн.

«Манас» үчүн тил укканмын чоңдордон,
Улак болуп тартылганмын топтордон.
Түйшүк тарттым, азап чектим ал күндө, –
Миң жылдыкты айта койгон ойлордон.

Намыс кылдым, белди буудум, жандандым,
Жоо сыяктуу каптаганга камдандым.
«Манас» үчүн акча бөлүп бергин» – деп, –
Эшик жыртып, ар ким барып сандалдым.

«Манас» дешип, ооз көптүрүп сүйлөшөт,
Тилдеринен чаң чыгара бүлөшөт.
Мында турса Сагымбайлар, Саякбай, –
Ойду айтып, тоону айтып жүдөтөт.

Өздөрү үчүн касиетке жармашат,
Керек кезде «Манасты» ала чуркашат.
Жөн жеринен ызы-чууну чыгарып, –
Канын тактап, каармандыгын «унутат».

«Эмне кылуу керек?» – деген суроо бар, –
А?-сезимдин чыгып барат тамтыгы...

23-февраль, 2012-жыл,
саат 19²⁷

Эпосту да эпос кылбай жиликтеп, –
Таенеси ким болгонун улашып.

Аттиң десең, ар ким азыр акылдуу,
Ыйык «Манас» кимге болсо батымдуу.
Капысынан чыга калып туш-туштан, –
Асылгандар кыргыз деген атуулбу?!

Кантип?! Кантип?! «Манасыбыз» жайланат,
Кыргыз туруп, айрымдарга таланат.
«Манас» – тамыр, тарых жана келечек, –
Алтын мурас кара боёк айланат.

Айкөл атын адаштырып чийсеңер,
Маңкүрттардын кейпин улам кийсеңер.
Жылма заман жалмап кетип баратат, –
Жылан өңдүү жылып кирип, билсеңер.

Башыңарды Улуу Сөзгө ийсеңер,
«Манас» окуп, «Манас» дүйнө кирсеңер.
Дилиңер да, тилиңер да өзгөрөт, –
Ынтымакта бөлүнбөйсүң, бирсиңер...

...Андан кийин Айтматовго жолуктум,
Жан дүйнөмө кубат алып толкудум.
Канат байлап чыгармачыл ойлорго, –
Маектешип далай жолу отурдум.

Улуу болчу, Залкар болчу карасаң,
Дүйнө элиндей сыйлап ишин бааласаң.
Түшүнбөдүң. Түшүнүүгө көнбөдүң, –
Жөөлөп кээде, бар сыяктуу аласаң.

КЫРГЫЗ ЭЛИМ АЛП РУХАНИЙ ТИРЕКТҮҮ

«Манас» тамга маңдайыма басылган,
Айтматов да бешенеме жазылган.
Эки канат экөө бирдей күүлөнүп, –
Тагдыр буйруп, өмүр жолум ачылган.

«Манас» десем кээ бирөөлөр жактырбайт,
Күнөө санап, көөнү тартып бет тырмайт.
Миллиондор сууга агып жатса да, –
Каражат жок... китеп кылып бастырбайт.

Өкмөт келет акчаларды бүт чачып,
Жаңы делген варианттарды бат ачып.
Токсон жылдай тоңуп турган текчеде, –
Сагымбайлар, Саякбайлар чаң басып.

Жалган айткан манасчылар көбөйдү,
Молдобасан, Мамбеттерди жөөлөдү.
Касиеттин касиетин учуруп, –
Баркташпады манасчылык өнөрдү.

«Улам атын айта берчү талыбай,
Айтматовду ким ал дешти «тааныбай».
Акчасынын көптүгүнө мактанып, –
Акыл айтат маңкурт өңдүү жаңы бай.

«Манас» турса кыргыз элим желектүү,
«Манас» деймин элге гана керектүү.
Аалам алпы, адамзатка таанымал, –
Кыргыз элим байтүп Чыңгыз теректүү.

6-февраль, 2012-ж., саат 20⁰⁰

«АЙЫГЫП КЕТ» ДЕДИ...

1-май. Чыңгыз агай жөнүндө «Алиби» газетасына маек бердим. Агайдын эң кереметтүү чыгармаларынын бири «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повести жөнүндө журналист менен ой бөлүштүм. Мурда айтылбаган жаңы бир ойлор айтылгандай болду. Маек, менимче, жакшы чыкты. Анда Чыңгыз агайдын повести менен Эрнест Хемингуэйдин «Чал менен деңиз» аттуу чыгармасын салыштырып, окурмандарга түшүнүктүү кылып жеткиргенге аракет кылдым. Маекти бүтүп, эс алганы Сокулук жакка барып, кырсыктап калдым.

Ооруканада кыйналып жаттым. Ошол түнү көзүм илиндиби, илинбедиби, уйку-соонун ортосунда жатсам Чыңгыз агай түшүмө кирди. «Мен Таласта жүрүп, газетадан сенин сырчоолоп калганыңды окудум. Атайын көргөнү келдим. Айыгып кеткин» деди. Түйшөлүп жатып ойгонуп кетип-тирмин...

Ушул түш мага чоң демөөр болду. Агайымдын арбагына ыраазымын...

2-май, 2012-жыл.

Автордон	5
Айтматов бар Аалам толук көрүнчү.....	5
Аалам атын Айтматовго беришип... ..	20
Өмүрдөн Сиз кетпей деги койсоңуз... ..	29
Ата-Бейит – Фудзияма сезилип... ..	33
Аалам кезип Айтматовдон салам айт... ..	38
«Махабат жөнүндө дүйнөдөгү эң сонун баян»	44
Келдиниз Сиз учак менен таң маалы... ..	49
Ар адамдын түштөрүнө кирсениз... ..	54
«Рух ордого» бардым, Сизге жолуктум... ..	58
Аш өгүлөт – арбак ыраазы болгондой... ..	61
Рух дүйнөнүн Асманьнда Алп жатат	66
Аппак Тансыз, таң шооладан ойгондум... ..	68
Айкөлсүз да, Айкөлүңүз Ааламдай... ..	70
Суук тийбесин, тосуп тураар Ала-Тоом... ..	74
Жаны Жылды Сизсиз тостук быйыл да... ..	78
Бушайманмын жамгыр жааса, кар басса... ..	80
Түш	82
Мончок жаштын эмне эле жандырмагы... ..	84
Мезгил өтпөйт, Адам өтөт дүйнөдөн	85
Сиз жок кезде кыргыз элиң мунканат... ..	88
Сагындык биз Өзүңүздү билсениз.... ..	92
Ишенимден кетким келбейт түштө да... ..	94
Идеяңыз Адам болуу – жайылар... ..	95
Сизди ойлойм ... быйыл дагы үшүйсүзбү?!	97
Мы тоскуем без вас... ..	98
Мир незыблем – уходим лишь мы... ..	100
Манас менен Айтматов тур тиктешип... ..	103
Ишеним сөз – кымбат баалуу белектен... ..	106
Нобель жана Айтматов	109
Сайрап турат жан калбай... ..	111
Айтматов сүйгөн эркиндик	112
Роман жазып бүтүптүрсүз жаны эле... ..	115
Өлүм улук... бирок Сизди кыйбадым	117
Жакшы Адамсыз... ..	119
Эстеликпи?! Эстеликсий Жер-Эне!	120
«Манас» жана Айтматов... ..	121
Кыргыз элим алп Руханий тиректүү	124
«Айыгыш кет» деди... ..	125

Абдылдажан Акматалиев

**ААЛАМ КЕЗИП
АЙТМАТОВДОН САЛАМ АЙТ**

Редактору *Егимбаева С.*

Корректору *Калыкова Н.*

Компьютердик калыпка салган *Абдыкалыкова А.*

Терүүгө 01.05.2012-ж. берилди.

Басууга 15.05.2012-ж. кол коюлду.

Форматы 70x100¹/₁₆. Көлөмү 8,0 б. т.

Заказ № 50. Нускасы 300.